

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜLTÜR YÖNETİMİ
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL TARİHİ YARIMADA'DA KÜLTÜR TURİZMİ
STRATEJİLERİ: AKTÖRLER, YENİ YAKLAŞIMLAR

YUSUF YÜCEL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Asu AKSOY

İstanbul, Nisan 2013

İstanbul Tarihi Yarımada'da Kùltür Turizmi Stratejileri:

Aktörler, Yeni Yaklaşımlar

Cultural Tourism Strategies in Istanbul Historic Peninsula: Actors, New Approaches

Yusuf Yücel

110677008

Doç. Dr. Asu Aksoy:

.....

Prof. Dr. İclal Dinçer:

.....

Yrd. Doç. Dr. Deniz Ünsal:

.....

Tezin Onaylandığı Tarih: 12/04/2013

Toplam Sayfa Sayısı: 105

Anahtar Kelimeler:

- 1) Kùltür Turizmi
- 2) İstanbul Tarihi Yarımada
- 3) Alan Yönetim Planı

Keywords:

- 1) Cultural Tourism
- 2) Istanbul Historic Peninsula
- 3) Site Management Plan

ÖZET

Günümüzde kültür turizmi, turizm endüstrisi içinde en yüksek büyüme oranına sahip turizm türleri arasında gösterilmektedir. Özellikle kültürel miras alanlarında kültür turizminin tercih edilmesi uluslararası kuruluşlar tarafından önerilmektedir. Tamamı sit alanı ilan edilen İstanbul Tarihi Yarımada için de turizme, kültür turizmi açısından bakılması gerekliliğinden bahsedilmektedir. Bu çalışma, zengin kültürel mirasa sahip olan Tarihi Yarımada'da geliştirilmekte olan kültür turizmi stratejilerinin değerlendirilmesi ihtiyacının gözlemlenmesi neticesinde hazırlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Tarihi Yarımada hakkında bilgiler verilmekte ve kültür turizminin Tarihi Yarımada için gerekliliğinden bahsedilmektedir. İkinci bölümde, 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı incelemesi yapılmış ve özellikle planın turizmle ilgili ortaya koyduğu ilkelerin altı çizilmiştir. Üçüncü bölümde, Tarihi Yarımada Yönetim Planı bölge turizmi hakkında getirdiği öneriler açısından ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde, Tarihi Yarımada turizmini yakından ilgilendiren İstanbul Turizm Ana Planı incelenirken beşinci bölümde söz konusu planların Tarihi Yarımada kültür turizmiyle alakalı ortak çıktıları ortaya konulmaktadır. Değerlendirme bölümüyle son verilen çalışma, Tarihi Yarımada kültür turizmiyle ilgili çalışmaların koordinasyon içerisinde hayata geçirilmesini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültür Turizmi, Alan Yönetim Planı, İstanbul Tarihi Yarımada

ABSTRACT

Today, the cultural tourism is shown as one of the fastest growing tourism types. International institutions recommend cultural tourism especially for the areas which can be described rich in terms of cultural heritage. Knowing that the whole historic peninsula is a protected site, the need for cultural tourism in the area is also mentioned. This dissertation is prepared based on the observation that the Historic Peninsula of Istanbul – which has rich cultural heritage – needs development of cultural tourism strategies.

In the dissertation's first chapter, information about the historic peninsula is given and the historic peninsula's need for cultural tourism is mentioned. In the second chapter, Istanbul Provincial Environmental Plan Scaled 1/100.000 is examined especially in terms of its outputs on tourism. In the third chapter, the Historic Peninsula Site Management Plan and its recommendations about the region's tourism are discussed. In the fourth chapter, Istanbul Tourism Master Plan, which is closely related with the Historic Peninsula, is examined. In the fifth chapter, the common cultural tourism outcomes of these plans are revealed. In the last chapter which includes the discussion part, it is defended that the studies about Historic Peninsula's cultural tourism should be actualized in coordination.

Key words: Cultural Tourism, Site Management Plan, Istanbul Historic Peninsula

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
GİRİŞ	1
1. İstanbul Tarihi Yarımada’da Neden Kültür Turizmi?.....	8
1.1 Tarihi Yarımada’nın Kültür Mirası Statüsü	8
1.2 Tarihi Yarımada’nın Sosyoekonomik, Demografik ve Fiziki Durumu.....	12
1.3 Kültür Turizminin Temel Özellikleri.....	17
1.4 Kültür Turizmi Tarihi Yarımada’ya Nasıl Faydalı Olabilir?.....	27
1.4.1 Yerel Yönetimlerin Tarihi Yarımada Kültür Turizmi Perspektifleri: Yenileme Projeleri.....	33
2. 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı İncelemesi.....	38
2.1 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Nedir?.....	39
2.2 1/100.00 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Bölge Turizmi Hakkında Neler Söylüyor?.....	41
3. Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı İncelemesi.....	47

3.1 Yönetim Planı Kavramı, Amaçları ve Getirileri.....	47
3.2 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Nasıl Hazırlandı?.....	52
3.3 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Bölgenin Turizm Performansı ve Potansiyeli Hakkında Neler Söylüyor?.....	59
4. İstanbul Turizm Ana Planı İncelemesi.....	64
4.1 İstanbul Turizm Ana Planı Nedir?.....	64
4.2 İstanbul Turizm Ana Planı Tarihi Yarımada Hakkında Neler Söylüyor?.....	66
5. Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın Ortak Çıktıları.....	71
5.1 Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın Vizyonları ve Koordinasyon Durumu.....	71
5.2 Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın Kültür Turizmi Açısından Ortak Çıktıları.....	76
6. Değerlendirme ve Sonuç.....	80
Kaynakça.....	96-105

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Dünya Miras Listesi'ne Alınma Kriterleri.....	10
Tablo 2: Tarihi Yarımada Üzerinde Söz Sahibi Olan Kurumlar.....	55
Tablo 3: İstanbul Turizm Ana Planı İkinci Arama Konferansı Katılımcı Listesi..	66
Tablo 4: İBB Yönetim Şeması.....	74

GİRİŞ

Kültür endüstrileri ve kültür mirası faaliyetleri, günümüzde küresel ekonominin önemli etmenlerinden birisidir. Küresel ekonominin en geniş hacimli : “6.3 trilyon dolarlık hacmiyle dünyanın toplam GSYİH’sinin %9’una denk gelen (World Travel& Tourism Council, 2012)”, ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biri olan: “Dünyadaki küresel krizde gerileme eğiliminde olan diğer endüstrilerin aksine 2012 yılında %2.7 büyümesi öngörülen (World Travel&Tourism Council, 2012)” bir sektörler topluluğu olan turizm için kültür sektörü çok önemli bir bileşen konumundadır. Öyle ki kültürel deneyimler ve aktivitelerin odak noktası olduğu bir turizm türü olan kültür turizminin büyüme oranının dünya çapında genel olarak turizmin veya herhangi başka bir turizm türünün büyüme oranından daha fazla olduğu Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından da belirtilmiştir (2004).

Turizm sektörü Türkiye’nin de en önemli gelir kaynaklarından biridir. Ülkenin GSYİH’nın %10,9’unu turizm gelirleri oluşturmaktadır ki bu oran 2011 yılı sonu itibariyle 141,8 milyar liraya denk gelmektedir (Bu istatistik turizmin ekonomiye dolaylı (indirect) katkıları da hesap edilerek oluşturulmuştur) (World Travel& Tourism Council, 2012). Özellikle İstanbul’un Türkiye’nin turizmindeki payı önemlidir. 2012 yılının Eylül ayı sonu itibariyle Türkiye’ye gelen yabancı turistlerin %27,5’i İstanbul’u ziyaret etmiştir (İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012). 2011 yılıyla kıyaslandığındaysa İstanbul’u ziyaret eden yabancı turist sayısında %16’lık bir artış göze çarpmaktadır (İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012).

Ziyaretçi sayılarındaki tüm bu olumlu rakamlara rağmen İstanbul ekonomik açıdan turizm gelirleri konusunda beklediği rakamlara ulaşamamaktadır. İstanbul dünyada en çok ziyaret edilen beşinci şehir olmasına rağmen turizm gelirlerinde kendisine ancak onbirinci sırada yer bulabilmektedir (TÜRSAB, 2012). Bu farkın sebebi temel olarak turistlerin İstanbul’da daha az süreler konaklaması ve daha az para harcaması olarak görülmektedir (TÜRSAB, 2012). Bunun sebebi ise İstanbul’da turistlerin belli başlı anıtsal yapılar ve çevresini görmekle sınırlı kalması (Aksoy & Enlil, 2010) ve alternatif güzergâhların turistlere sunulmamasıdır (Pekin, 2011).

Bu çalışmanın odak noktası olan İstanbul’un en yoğun ziyaret edilen yeri Tarihi Yarımada yanlış turizm politikalarının uygulandığı alanlardan belki de en önemlisidir (Aksoy & Enlil, 2011; Pekin, 2011; Enlil, Dinçer, Evren, Seçkin, 2011). İstanbul Tarihi Yarımada’ya ilişkin şimdiye kadar uygulanan turizm yaklaşım ve politikasının değişmesi gerekliliği artık uzmanlar, akademisyenler ve karar alıcılar tarafından da işaret edilmektedir (ibid.).

Bu çalışmanın amacı; Tarihi Yarımada’ya ilişkin turizm yaklaşımının değişmesine ilişkin savları inceleyerek kültür turizmi başlığı altında önerilen yeni turizm yaklaşımının ne olduğunu detaylandırmak, bu yaklaşımın ne gibi sonuçlar ortaya çıkarabileceğini belirtmek ve karar alıcıların bu konuda attıkları adımların ne derece tutarlı olduğunu irdelemektir. Zira sıklıkla İstanbul için gerekli olan turizm politikalarının kültür odaklı olması dile getirilmektedir: “İstanbul için geliştirilecek turizm politikaları, Dünyada değişen eğilimler de göz önüne alınarak, kültürü ana eksen olarak benimseyen, bu doğrultuda kentin “özgün kültürel ve doğal değerlerini koruyarak ve güçlendirerek, kitle turizmi yerine

alternatif turizm türleri ile dünya pazarıyla rekabet ederken, kentlisiyle bütünleşen bir İstanbul” vizyonuna temellendirilmelidir.” (Enlil ve diğ., 2011)

Bu doğrultuda, tezin ilk bölümünde “Tarihi Yarımada için nasıl bir kültür turizmi yaklaşımı?” sorusuna cevap aranacaktır. Bu cevaba geçmeden önce ilk olarak Tarihi Yarımada’nın kültürel miras statüsü ve sosyo-ekonomik durumu kısaca özetlenmeye çalışılacaktır. Zira kültür turizmi sosyal açıdan da sorumlu olarak tanımlanan bir turizm türüdür (Whyte ve diğ., 2012) ve bu bağlamda kültür turizmi uygulamalarının önerildiği Tarihi Yarımada’nın sosyo-ekonomik ve demografik yapısını bilmek gerekmektedir. Daha sonra kültür turizminin temel özelliklerinin altı çizilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda kültür turizminin diğer turizm türlerine kıyasla nasıl fark yarattığı da belirtilecektir. İlk bölümde son olarak ilk iki alt başlığın sentezi olarak kültür turizmi politikalarının Tarihi Yarımada’ya nasıl fayda sağlayabileceği ilişkilendirilecektir. Bu noktada Tarihi Yarımada’da kültürel miras alanlarına mevcut yaklaşımlar da açıklanmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde öncelikle 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı incelenecektir. Çünkü bu plan temel vizyonuna kültür eksenli turizmi koymuş İstanbul’un geleceğinin çizildiği üst ölçekli bir plandır. İstanbul İl Çevre Düzeni Planı ele alınırken öncelikle planın ne gibi aşamalardan geçerek günümüze ulaştığı belirtilecek ve planın genel kapsamı ile ilgili bilgiler verilecektir. Ardından bu planın İstanbul ve özellikle Tarihi Yarımada turizmiyle ilgili neler söylediği ortaya koyulacaktır. Bölge turizmiyle ilgili plan ve hedeflerin yoğun olarak kültür eksenli olduğunun da altı çizilmeye çalışılacaktır.

Üçüncü bölümde ise çalışmanın odak alanının Tarihi Yarımada'yla sınırlı tutulmasının sebeplerinden biri olan "İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı" incelenecektir. Öncelikle özellikle Türkiye için yeni bir kavram olan "alan yönetimi" ile ilgili genel bir giriş yapılacaktır. Bu noktada "alan yönetimi"nin amacı ve getirileri irdelenecektir. Daha sonra İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın nasıl, neden ve kimler tarafından hazırlandığı üzerinde durulacaktır. Bu bölümde son olarak İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın bölge turizmi adına özellikle kültür turizmi bağlamında neler söylediği özetlenecektir. Zira yönetim planının çoğunlukla "Ziyaretçi Yönetimi" bölümü altında ortaya konulan turizm sorunları ve stratejileri karar alıcılar tarafından bölgenin geleceğine yön vermesi beklenen en önemli verilerdir.

Dördüncü bölümde İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda da (2011) koordinasyon içinde çalışılacak planlar arasında belirtilen ve İstanbul Çevre Düzeni Planı kararları bağlamında hazırlanmaya çalışılan "İstanbul Turizm Ana Planı" irdelenecektir. Ancak hem genel olarak İstanbul hem de Tarihi Yarımada turizm stratejileri için çok önem taşıyan bu çalışma henüz hazırlanma aşamasındadır. Bu yüzden bu plan incelenirken tamamlanmış arama toplantıları verileri üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır. İstanbul Turizm Ana Planı'nın incelenmesindeki amaç spesifik olarak İstanbul'un turizmine odaklanmış ve bu doğrultuda kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, akademisyenler ve uzmanların katılımını sağlamış önemli veriler içeren ve önemli perspektifler barındıran bir çalışma olmasıdır. Bu bölümde İstanbul Turizm ana planının kim tarafından ve neden hazırlandığı detaylandırılacak ve özel olarak Tarihi Yarımada'yla ilgili vizyon ele alınacaktır.

Beşinci bölümde ise Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın kültür turizmi açısından önerileri ortaya koyulacaktır. Projelerin vizyonları ve birbirleriyle nasıl bir koordinasyon içinde oldukları da bu bölümde işlenecektir.

Tezin son bölümü olan değerlendirme ve sonuç bölümünde ise İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın, İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın ve hazırlanmakta olan İstanbul Turizm Ana Planı'nın kültür turizmi vizyonunun bölge için atılmasını önerdikleri ve önermedikleri adımlar değerlendirilerek çıkarımlar yapılacaktır. Böylelikle Tarihi Yarımada için önerilen kültür turizmi politikalarının ne aşamada olduğu ve ne yönde ilerlediğinin analizinin yapılması hedeflenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma İstanbul Tarihi Yarımada üzerine hazırlanan "Tarihi Yarımada Yönetim Planı", İstanbul'un geleceğinin tasarlandığı 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı ve İstanbul turizm stratejilerinin oluşturulduğu "İstanbul Turizm Ana Planı" temel kaynak alınarak hazırlanmıştır. Bu üç planın Tarihi Yarımada üzerindeki kültür turizmi stratejilerinin geleceği adına önemli referans noktaları oldukları öngörülmüştür. Bu bağlamda İstanbul İl Çevre Düzeni Planı'nın, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın ve henüz hazırlanma aşamasında olan İstanbul Turizm Ana Planı İkinci Konferans Raporu'nun incelemeleri yapılmıştır. Bu planlar incelenirken Tarihi Yarımada'yla ilgili kültür turizmi stratejilerinin üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu belgeler dışında kültür turizmi kavramını, kültür turizminin diğer turizm türlerinden ne gibi farkları olduğunu

açıklayan kaynaklar üzerine de literatür çalışması yapılmıştır. Tezin bir başka odak noktası olan “yönetim planı” kavramı konusunda da kaynak incelemeleri yapılmıştır. Ayrıca Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), World Travel & Tourism Council (WTTC) ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği'nin (TÜRSAB) turizm verilerinden yararlanılmıştır.

Çalışma kapsamında ayrıca Tarihi Yarımada Yönetim Planı Yürütme Kurulu'nda yer alan ve aynı zamanda İstanbul İl Çevre Düzeni Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın hazırlanmasında da görev alan Prof. Dr. İclal Dinçer'le bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatta İclal Dinçer'e; “Turizm Ana Planı'nın şu an hangi aşamada olduğu, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın turizm faaliyetleri hakkında düşünceleri, bu iki planın koordinasyonu, planların uygulanabilirliği ve planlardaki sorunlar” hakkında sorular yöneltilmiştir. Ayrıca 2006-2010 yılları arasında Alan Başkanı olan ve Alan Yönetim Planı'nın hazırlık ve geliştirme aşamalarına en hakim isimlerden biri olan İhsan Sarı'yla da bir mülakat gerçekleştirilmiş ve kendisine özellikle Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı'nın hazırlanma safhası ve planın geleceği hakkında sorular yöneltilmiştir. Son olarak Türkiye'de kültür turizminin en önemli savunucularından eski TÜRSAB Kültür Turizmi Komitesi başkanı, turizmcisi Faruk Pekin'le de bir görüşme yapılmıştır ve bu görüşmede Faruk Pekin'in bölgenin kültür turizmi potansiyeli ve karar alıcıların kültür turizmine yaklaşımları hakkında düşünceleri alınmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın yöntemi Tarihi Yarımada'yı doğrudan ilgilendiren belgelerin incelenmesi, kültür turizmi ve yönetim planları hakkında

literatür taraması ve alan üzerinde çalışmalarda bulunmuş uzmanlarla yüz yüze görüşme tekniklerinin kullanılması olarak özetlenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İstanbul Tarihi Yarımada'da Neden Kültür Turizmi?

Kültür turizminin Tarihi Yarımada'ya nasıl fayda sağlayabileceğini tartışabilmek için öncelikle Tarihi Yarımada'nın kültür mirası stoğu, statüsü ve ayrıca sosyo-ekonomik, demografik ve fiziki durumu hakkında bilgi sahibi olmak lazımdır. Günümüzde kültür turizmi stratejilerinin sadece anıtlar, sit alanları ve müzeler gibi kültürel cazibe merkezleriyle sınırlı olmadığı ve bölgeye bütünsel olarak yaklaşımın gerekli olduğu da düşünülürse (Thorne, 2012a) tamamı sit alanı olan Tarihi Yarımada'nın (Fatih Belediyesi, 2009), sadece Dünya Mirası listesindeki alanlarla sınırlı kalmadan, genel durumunu yansıtmak da önemlidir. Ancak yönetim planlarının öncelikli hedefinin kültürel miras alanlarının korunması olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu bölüme ilk olarak Tarihi Yarımada'nın sahip olduğu kültürel miras alanları hakkında bilgi vererek başlamak gerekmektedir.

1.1 Tarihi Yarımada'nın Kültür Mirası Statüsü

Öncelikle Tarihi Yarımada'daki en önemli kültürel miras alanları olarak işaret edilen UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan kültür mirasından bahsetmek gerekir. "1972 yılında UNESCO'nun 17. Genel Konferansı'nda kabul edilen, Dünya Mirası Komitesi tarafından "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi" ile 1978 yılından itibaren oluşturulmaya başlanan Dünya Miras Listesi'ne, dört bölgeden oluşan "İstanbul'un Tarihi Alanları" 1985 yılında dahil edilmiştir." (Gülersoy, 2012, s.115). Bu dört bölge: Sultanahmet

Arkeolojik Parkı Dünya Miras Alanı; Süleymaniye Camii ve Çevresi Dünya Miras Alanı; Zeyrek Camii (Pantokrator Manastırı) ve Çevresi Dünya Miras Alanı; İstanbul Kara Surları Dünya Miras Alanı'dır (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011).

Bu dört Dünya Miras Alanı içerisinde; Sultanahmet Camii, Sokullu Mehmet Paşa Camii, Şehzade Camii Külliyesi, Topkapı Sarayı, Aya Sofya, Küçük Ayasofya Camii, Aya İrini, Jüstinien Kiliseleri, Valens Kemerli, Pantokrator Manastırı, Süleymaniye Camii, Kariye Kilisesi, Konstantin Hipodromu yanısıra hamamlar, türbeler, hanlar ve sarnıçlar gibi birçok benzersiz mimari başyapıt yer almaktadır (UNESCO, 2012). Bir eserin Dünya Miras Listesi'ne alınabilmesi için belli kriterlere uyması gerekmektedir. UNESCO'nun bir kültürel miras alanının Dünya Miras Listesi'ne alınabilmesi için belirlediği, en az birine uyulması gereken, on farklı kriter vardır (UNESCO, 2012). “ Tarihi Yarımada Dünya Miras Alanları, Dünya Miras Listesi'nde yer alma kriterlerinden Kriter (i), Kriter (ii), Kriter (iii) ve Kriter (iv)'ü sağlamaktadır.” (Gülersoy, 2012, s.115).

Aşağıdaki tabloda Dünya Miras Listesi'ne alınma kriterlerinin neler olduğu ve Tarihi Yarımada Dünya Miras Alanları'nın hangi kriterlere uyduğu görülebilir.

Tablo1: Dünya Miras Listesi'ne Alınma Kriterleri

Kriter 1	İnsanın yaratıcı dehasının üst düzeyde bir temsilcisi olması.
Kriter 2	Dünyanın bir kültür bölgesinde veya bir dönemde mimarlık veya teknoloji, anıtsal sanatlar, kent planlama veya peyzaj tasarımı alanlarında önemli gelişmelere ilişkin insani değer alışverişlerine tanıklık etmesi
Kriter 3	Yaşayan veya yok olan bir kültür geleneğinin veya uygarlığın istisnai, ender rastlanan bir temsilcisi olması
Kriter 4	İnsanlık tarihinin önemli bir aşamasını veya aşamalarını gösteren bir yapı tipinin, mimari veya teknolojik bütünün veya peyzajın istisnai bir örneği olması
Kriter 5	Özellikle geri dönülmez bir değişimin etkisi altında hassaslaşmış olan çevre ile insan etkileşiminin veya bir kültürün/kültürlerin temsilcisi olan, geleneksel insan yerleşimi, arazi kullanımı veya deniz kullanımının istisnai bir örneği olması
Kriter 6	İstisnai evrensel önem taşıyan sanatsal veya edebi eserler, inançlar, fikirler, yaşayan gelenekler ve olaylarla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili olması (Komite bu kriterin tercihen diğer kriterler ile birlikte kullanılması gerektiğini kabul etmektedir.)
Kriter 7	Üstün doğal görünelere veya eşsiz doğal güzelliklere ve estetik öneme sahip alanları içermesi
Kriter 8	Yaşamın kaydı, yer şekillerinin oluşumunda devam eden önemli jeolojik süreçler veya önemli jeomorfik veya fizyografik özellikler dahil dünya tarihinin önemli aşamalarını temsil eden istisnai örnekler olması
Kriter 9	Kara, tatlı su, kıyı ve deniz ekosistemleri ve hayvan ve bitki topluluklarının evrim ve gelişiminde devam eden önemli ekolojik ve biyolojik süreçleri sunan istisnai örnekler olması
Kriter 10	Bilim veya koruma açısından istisnai evrensel değere sahip tehlike altındaki türleri içeren yerler de dahil, biyolojik çeşitliliğin yerinde korunması için en önemli ve dikkat çeken doğal habitatları içermesi.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı (2008)

Kriterlere bakılacak olunursa mevcut 10 kriterden ilk 6'sının kültürel sonraki 4 tanesinin ise doğal miras alanları için konulduğu görülmektedir. İstanbul

Tarihi Yarımada Miras Alanları ise 6 kültürel miras kriterinin 4'ünü birden sağlayarak ne kadar önemli bir miras alanı olduğunu gözler önüne sermiştir.

Ancak Tarihi Yarımada'nın kültürel miras alanları Dünya Miras Listesi'ndeki yerlerle sınırlı değildir. Daha önce de belirtildiği üzere Tarihi Yarımada'nın tamamı sit alanıdır (Fatih Belediyesi, 2009). “ I Numaralı Kurul'un 12.07.1995 tarih ve 6848 sayılı kararıyla Eminönü ve Fatih ilçelerinin tamamını kapsayan Suriçi, farklı statülerde tasnif edilerek sit alanı ilan edilmiştir.” (Dinçer ve diğ., 2011, s.37). Büyük bir sit alanı olarak tanımlanabilecek olan Tarihi Yarımada'nın bir diğer özelliği ise farklı kategorilerde sit alanı olarak ilan edilmiş olmasıdır. “Topkapı Sarayı'nın yer aldığı bölge I. Derece arkeolojik sit alanı, Sultanahmet-Cankurtaran bölgesi kentsel ve arkeolojik sit alanı, Suriçi'nde geriye kalan tüm bölge ise kentsel ve tarihi sit alanı olarak tanımlanmıştır” (ibid.).

Tarihi Yarımada sınırları içerisinde yer alan, Dünya Mirası Listesi dışında kalmış ancak tarihi dokusu olan, sivil mimari eserler barındıran ve birçok tescilli yapının bulunduğu bölgeler bulunmaktadır. Bu bölgeler; Yedikule-Yenikapı Sahil Şeridi, Fener-Balat semtleri, Sulukule Mahallesi, Bulgur Palas çevresi, Küçük Mustafa Paşa ve Haraççı Kara Mehmet Mahalleleri, Samatya Mahallesi, Beyazıtığa Mahallesi ve de Ayvansaray (Türk) Mahallesi (Fatih Belediyesi, 2012) şeklinde örneklendirilebilir. Bu bölgelerin hemen hepsi fiziki ya da sosyo-ekonomik olarak çöküntü alanları olarak nitelendirilmektedir ve yenileme projeleri kapsamında yeniden yapılanmaları öngörülmektedir (Fatih Belediyesi, 2012).

Doğru uygulandığı takdirde bu gibi miras alanları için yerel kalkınma ve fiziki iyileştirme gibi konularda fırsat olarak görülebilecek olan yenileme projeleri, tezin ilerleyen bölümlerinde de değinileceği üzere, uygulama yöntemleri itibarıyla Türkiye’de soru işaretlerini de beraberinde getirmektedir.

Kısaca belirtmek gerekirse Tarihi Yarımada kültürel miras bakımından oldukça zengin bir konumdadır. Tarihi Yarımada’nın bu özelliği bölgenin kalkınması adına büyük bir fırsat yaratırken öte yandan bölgeyi rant, aşırı turistikleşme ve soylulaştırma baskısıyla karşı karşıya bırakabilir. Kültürel miras birçok açıdan bölgeye yarar sağlayabilme potansiyeline sahiptir fakat unutulmaması gereken kültürel mirasın öncelikle korunması, koruma-kullanma dengesinin sağlanması ihtiyacıdır. Ancak Türkiye’deki kültürel mirasa yaklaşıma bakıldığında “kültürel mirasın korunması ile gelişme; tarihi dokuların yaşatılması ile yeni projeler yapılması arasındaki dengelere bakıldığında tercihlerin hiçbir zaman kültürel mirasın korunmasından yana yapılmadığı” (Pulhan, 2009, s.133) görülmektedir.

1.2 Tarihi Yarımada’nın Sosyo-ekonomik, Demografik ve Fiziki

Durumu

29 Mart 2009 tarihinde yürürlüğe giren 5757 sayılı kanunla Suriçi’nde yer alan Eminönü ve Fatih ilçelerinin birleştirilmesiyle bölge Fatih Belediyesi adı altında tek bir ilçe haline getirilmiştir (Fatih Belediyesi, 2009, s.12). Birleşme sonrası Fatih ilçesinin sınırlarını Tarihi Yarımada sınırlarıyla belirlenmiş duruma gelmiştir. Bir başka deyişle artık Tarihi Yarımada zerinde İstanbul Büyükşehir

Belediyesi (İBB) haricinde söz sahibi tek bir yerel belediye vardır o da Fatih Belediyesi'dir. Eski Eminönü ilçesi gibi gündüz nüfus yoğunluğu ve ticari faaliyetleri fazla bir bölgenin de Fatih Belediyesi'ne bağlanmasından sonra ilçenin demografik ve sosyo-ekonomik verilerinde önemli farklılıklar meydana gelmiştir. Artık Tarihi Yarımada veya Fatih ilçesi ile ilgili çalışmalarda bu farklılığa dikkat edilmelidir.

“Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi” verilerine göre 2011 yılı sonu itibariyle Fatih ilçesinin yani Tarihi Yarımada'nın nüfusu 429.351 gibi yüksek bir sayıdır ancak ilçe nüfusunda senelik %4,2 gibi bir düşüş de gözlemlenmektedir (TÜİK, 2012). Nüfus kaybının sebeplerinden biri kent dışında yeni yerleşim alanlarının oluşması ve insanların o bölgelere taşınma eğilimleri olabilir ancak dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki Fatih ilçesinin belli bölgeleri, dış etmenler pek de göz önünde bulundurulmadan, “çöküntü bölgesi” olarak nitelendirilmektedirler (Fatih Belediyesi, 2009, s.20).

Çöküntü bölgesi tabiri Tarihi Yarımada'nın belirli bölgeleri için hem fiziki hem sosyal hem de kültürel açıdan kullanılabilir. Bu durum Fatih Belediyesi Stratejik Planı 2010-2014'de şu şekilde dile getirilmiştir:

“Yoğun konut ve insan nüfusu, nüfusun ihtiyaç duyduğu sosyal ve teknik altyapının yetersizliği, tarihi doku ile uyuşmayan fonksiyonlar, artan apartmanlaşmanın tarihi dokuya tehdidi ve silüete zarar vermesi, ulaşım yollarının yetersizliği tarihi eserlerin yoğunluğu ile mevcut sokak dokusunun ulaşım güzergahlarına olumsuz etkisi, bu tarihi doku içinde yeni yollar açılmaması ve genişletilememesi önemli unsurlardır. Ayrıca, eski dokunun bulunduğu bölgelerde düşük gelir düzeyine sahip kullanıcıların yaşaması, koruma ve kullanma bilincinin eksikliği, sosyal tabakanın bilinçsiz müdahaleleri ile tarihi

ve kültürel değerlerin zaman içinde tahribata uğraması, karmaşık mülkiyet sorunu, denetimsizlik, hukuksal boşluklar ve yetersizlikler, ilçede fiziki ve sosyal köhnemeye neden olmaktadır.” (Fatih Belediyesi, 2009, s. 19)

Mahallelerin iç yapıları incelendiğinde konut ve ticari yapıların içiçe girdiği de görülmektedir (Fatih Belediyesi, 2009, s.17). Kesin çizgilerle ayrılmış ticaret bölgeleri veya konut alanları olduğundan bahsetmek doğru olmayacaktır. Belki Eminönü bu genellemenin dışında bırakılabilecek nadir bölgelemdir. Zira Kapalıçarşı ve çevresinin ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu ancak yerleşik nüfusun pek görülmediği yerlerden biri olarak tanımlamak mümkündür. Tarihi Yarımada Yönetim Planı’ndaki fonksiyonel alan dağılımı tablosuna bakarsak bölgede konut ve ticaret alanları dışında ; konaklama alanları; idari tesis alanları; açık ve yeşil alanlar; hastaneleri, müzeleri, ibadethaneleri, üniversiteleri içinde barındıran sosyal donatı alanları da bulunduğunu belirtmek gerekir. Ancak çoğunlukta olan alanlar ilçenin dörtte birini oluşturan konut alanları ve % 7,4’ünü oluşturan ticaret alanlarıdır (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011, s. 64).

Konut alanlarına bakıldığında, nüfus azalışına paralel olarak ilçede konut alanları gün geçtikçe önemini kaybetmektedir (Fatih Belediyesi, 2009). Bu alanların genel yapılarına baktığımızda ise bir kısmının tarihi dokuya sahip mahallelerden, bir kısmının ise 1940’lardan sonra dönüşüm geçirmiş çoğunlukla 5-6 katlı betonarme binalardan oluştuğu gözlemlenmektedir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011, s. 66). Ayrıca farklı tip bu yapıların birarada bulunması gibi görsel açıdan sorunlu bir durum da mevcuttur. Bu sorunlu durumlar karşısında Tarihi Yarımada’yı ilgilendiren planlar (1/5000 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı

imar planları) da yapılmıştır ve birçok bölgenin yeniden yapılanması ve fonksiyonlarının gözden geçirilmesi hedeflenmektedir.

Bu planlara ek olarak Fatih ilçesinin birçok bölgesinde deprem odaklı kentsel dönüşüm projeleri başlamıştır. Boğaziçi İnşaat Müşavirlik Teknik Hizmetler Sanayi ve Ticaret A.Ş (BİMTAŞ) tarafından gerçekleştirilmesi planlanan projeler Fatih ilçesinin; Aksaray, Samatya, Cibali, Karagömrük, Tekfur ve Mevlanakapı ilçelerini kapsamaktadır (BİMTAŞ, 2012). Bu projelerin amaçları kısaca; fiziki iyileştirme, sosyo-ekonomik iyileştirme, doğal çevrenin kazanılması, kültür ve turizm odaklı yeni iş imkanları ve eğitim programları yaratılması olarak sıralanmıştır (ibid). Bu tür projelerin öncelikli olarak gözetildiği değerlerden biri kimseyi yerinden etmemek şeklinde belirtilmektedir. Aynı zamanda, yenileme çalışmalarının tarihi mekanların özgün yapılarının korumasına da önem vermesinin gerekliliği tespit edilmektedir. Fatih Belediyesi Stratejik Planı'nda belirtilen; "Bölgenin kimliği ve işlevi ile çelişen zararlı imalat ve depolama faaliyetlerinin ilçe dışına çıkartılması öngörülmektedir. Bu fonksiyonlardan boşalan alanların, mevcut yapı stokundan azami ölçüde yararlanılarak, asli fonksiyonu konut olan yapılarda onarım ve sağlıklaştırma yapılarak konut, ticaret, konaklama işlevlerine kavuşturulması planlanmaktadır." (Fatih Belediyesi, 2009, s.23) söylemi de her ne kadar olumlu bir hedef olarak gözüktüğü de yenileme projelerinin rant amaçlı oluşturulmaması önem taşımaktadır, aksi takdirde yenileme projelerinin, soylulaştırma, mevcut sakinleri yerinden etme ve aşırı turistikleştirme gibi risklerden söz etmek mümkün olabilir.

Özellikle bu bölgede yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik durumu göz önüne alındığında soylulaştırma şüpheleri artmaktadır. Çünkü bölge nüfusunun büyük

çoğunluğu alt-orta sınıf veya işçi sınıfı olarak tanımlanabilir. Tarihi Yarımada'da yaşayanların %80'inin imalat, toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller ve toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler sektörlerinde çalışmaları (DİE'den aktaran Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011) bu savı doğrular niteliktedir. Bölgenin fonksiyonlarının değişmesi hedeflenirken (Fatih Belediyesi, 2009) bölge halkının olası istihdam kaybının da göz önünde bulundurulması ve önlemlerin alınması gereklidir.

Tarihi Yarımada'nın Dünya Mirası Listesi'ne girmiş alanlarına bakılacak olunursa da benzer veriler görülebilir. Mesela Sultanahmet çevresinde bakımsız kalmış sivil kültür varlıklarını terk eden eski sakinlerin yerine göçle gelmiş, düşük gelirlili, çevredeki küçük çaplı ticarethanelerde çalışan, eğitimsiz nüfus görülmektedir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011). Benzer bir durum Süleymaniye'de de mevcuttur. Bu bölgede de çevredeki küçük çaplı ticarethanelerde iş bulan göçle gelmiş vasıfsız işçiler bakımsız ve terkedilmiş tarihi konutlara yerleşmişlerdir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011). Bölgede diğer miras alanlarından farklı olarak çok sayıda bekar evi ve pansiyon da göze çarpmaktadır. Zeyrek'te ise yine bölgeye göçle gelmiş dar gelirlili ve eğitim seviyeleri düşük aileler bulunmaktadır fakat buradaki aileler daha kalabalık ve uzun süredir bu bölgede ikamet eden ailelerdendir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011).

Özetle, alan yönetim planında yapılan saptamalara göre Tarihi Yarımada çarpık kentleşmiş ve bazı alanları köhneleşmiş, nüfus olarak kalabalık, sosyo-ekonomik olarak dar gelirlili ve eğitimsiz bir bölgedir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011).Başka bir deyişle bölge kültür mirası açısından zengin fakat sosyo-

ekonomik açıdan çöküntü alanıdır. Buna karşın; “İstanbul içerisindeki turizm sektörünün ana çekirdeği ise İstanbul Tarihi Yarımada’dır. Yarımada’nın sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginlik İstanbul’a gelen turistlerde burada konaklama talebini doğurmakta ve bu nedenle Alan’da otel ve lokantalar yoğunlaşmaktadır.” (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011, s. 80). Bu durum bölgedeki sorunlar için turizmin iyileştirici bir faktör olarak kullanılması fırsatını doğurmuştur. Bu doğrultuda, daha önce de belirtildiği ve ilerleyen bölümlerde de detaylandırılacağı üzere “Kültür Turizmi” uzmanlar tarafından önerildiği gibi, bölge için ekonomik, sosyal, kültürel ve fiziki bir kalkınma aracı olarak kullanılabilir niteliktedir.

Kültür Turizmi’nin Tarihi Yarımada’ya nasıl fayda sağlayabileceğini tartışmadan önce bu turizm türünün temel özelliklerini bilmek faydalı olacaktır.

1.3 Kültür Turizminin Temel Özellikleri

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) kültür turizmini; “bireylerin hac, sanat, folklör ve doğayı araştırma gezileri, sitlere ve anıtlara geziler, festivallere ve diğer kültürel etkinliklere gidiş, sahne sanatları, inceleme ve kültür gezileri gibi temelde kültürel motivasyonlu tüm hareketler” (2004) olarak tanımlamıştır. Genel olarak kültür turizminin ne tür seyahatleri kapsadığının çerçevesini çizen bu tanımın yanında UNWTO kültür turizminin temel özelliğini de şu şekilde belirtmiştir: “Kültür turizmi, aynı zamanda yöreyi, yöre halkının yaşam tarzını ve bu ikisine kimliğini ve karakterini kazandıran her şeyi deneyimlemek ve tadına varmaktır.” (2004). Kültür turizminin kapsamını ve özelliğini ifade eden bu iki tanımdan çıkarılabilecek sonuçlardan biri kültür

turizminin farklı olduğu ve her kültür turizmi destinasyonuna yapılan gezinin kültür turizmi sayılamayacağıdır (Pekin, 2011). nemli olan o destinasyonu tercih edişin arkasındaki motivasyondur. Kültür turizmi, paket turlardaki gibi, kültürün turistlerin veya başkalarının anlayabileceği şekilde dönüştürülmesi değil (Greenwood'tan aktaran Robinson&Picard, 2006, s.21) bizzat kültürün otantikliğini yaşamak amaçlı yapılan turizm türüdür (Smith, 2003). Faruk Pekin de dünya çapında artık bireysel turistlerin ön plana çıkmaya başladığını ve acentalardan paket tur alma eğiliminin azalığını ve ifade ederken bireysel turistlerin yaşayan dokuyu arayan gezginler olduğunu da belirtmektedir (Kişisel görüşme, şubat 2013).

Elbette ki kültür turizminin özellikleri yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir. Kültür turizminin nasıl fark yarattığını üç temel başlık üzerinden açıklamak mümkündür. Bunlar: kültür turizminin diğer turizm türlerinden ekonomik olarak krlı olabilme potansiyeli, yerel kalkınma aracı olması ve kültürel mirasa karşı koruma-kullanma dengesini sağlayarak sorumlu olması olarak belirtilebilir.

Ekonomik getirilerle başlamak gerekirse, kültür turizminin küresel pazarda hızla önemi artan kültür ekonomisiyle paralel büyümesi doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Kültür endüstrisinin artık ne kadar önemli bir ekonomi olduğu metropollerin kültürel cazibe merkezi olma çabalarından da anlaşılabilir. nemli dünya kentlerinin neredeyse tamamı kültürel etkinliklere ev sahipliği yapma ve insanlara farklı kültürel deneyimler sunma konusunda birbirleriyle yarışır haldedir. Kentlerdeki bu yönelim bir açıdan yerel kültür turizmi stratejileridir. Zira kentin sunduğu kültür sanat atmosferi, eğlence olanakları ve her yönüyle

canlı bir kentsel yaşam, kentleri cazibeli kılan, turistlerin kalış sürelerini arttıran ve ziyaretçilerde tekrar gelme isteği uyandıran etmenlerdir (İMP, 2006, s.81). Bu açıdan bakıldığında küresel pazarda yer almak isteyen her ülke veya kentin olmazsa olmazı olarak nitelendirilebilir.

Kültürün, turizm endüstrisinde artan önemini güncel turizm eğilimleri üzerine yapılan araştırmalar da kanıtlar niteliktedir: “Son yıllarda küresel turizm pazarında iki eğilim olduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, kitle turizminin ve dolayısıyla kitle yönelimli turizm pazarlama tekniklerinin yerini, kişisel ilgi alanı yönelimli bireysel pazarlama tekniklerine bırakmasıdır. İkincisi ise, giderek artan sayıda turistin seyahatlerini özel ilgi alanlarına göre planlamaları, tarihi ve kültürel miras ile çeşitli sanatsal ve kültürel aktivitelerin artık turistlerin en önemli seyahat nedenleri arasında ilk sıraları almasıdır.” (European Travel Council’den aktaran Enlil ve diğ., 2011, s.27)

Yukarıda belirtilen verilere ek olarak Arthur Pedersen tarafından hazırlanan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu’nun (UNESCO) Dünya Miras Alanları alan yöneticilerine önerdiği bir kılavuz olan “Managing Tourism at World Heritage Sites” kitapçığında belirtilen turizm trendleri listesine göre; turistlerin ilgisini artık koruma alanlarının ziyareti, farklı kültürlerin “gerçekten” deneyimlenmesi ve aktif, eğitici, sorumlu ve sürdürülebilir turizm türleri çekmektedir ve bu sebeplerden dolayı kültür turizmine olan ilgi de artmıştır (Pedersen, 2002, s.25).

Artık küresel turizm endüstrisinde kültür kolaylıkla uluslararası seyahatin en büyük harekete geçirici etkeni olarak gösterilmektedir (Thorne, 2012). Bunun

nedeni gittikçe monotonlaşan küresel dünyada kültürel mirasın ve sanat aktivitelerinin yerel öznellikler sunabilmesi olarak öngörülebilir. Kültür turizmi de odak noktası bu gibi “biricik”liklerin olduğu bir turizm türüdür. Günümüzde kültürel miras alanları ile güncel sanat gibi kültür turizminin iki önemli bileşenin kaynaştırılarak beraber sunulması ise turistlere ev sahipliği yapan şehirlere küresel turizm piyasasında rekabet edebilmek adına ek olarak avantaj sağlar. Tarihi binalarda sergiler düzenlenmesi, antik amfityatrolarda opera veya tiyatro gösterilerinin yapılması, kültürel miras alanları olan sokaklarda festivaller ve etkinliklerin gerçekleşmesi (Smith, 2003, s. 30) bu avantajlara verilebilecek örneklerdendir.

Kültür turizminin ekonomik kârlılığının sebeplerinden biri de “ölü sezon” olarak adlandırılan ziyaretçi sayısının az olduğu dönemlerin sıkıntısını diğer turizm türleri kadar yaşamamasıdır. Kültür turizmi turistik etkinliği 12 aya yayma potansiyeline sahiptir (Pekin, 2011, s. 152). Ölü sezonlarda turizmi canlandırmak için yapılan “kısa kent tatilleri” konseptli geziler birer kültür turizmi uygulamasıdır. “Kısa kent tatilleri bir yandan zamanı az, parası çok kişilerin kültürel olanaklar açısından zengin kentleri ziyaret etmek için tercih ettikleri bir tatil türüdür. Diğer yandan, sezon dışı zamanlardaki düşük fiyatlardan yararlanmak isteyen daha dar bütçeli kesimlere de benzer bir olanak sunması açısından önemlidir. Bu yönüyle kısa kent tatilleri kültür amaçlı turizmi yılın daha büyük bir dilimine yaymak açısından fırsatlar sunmaktadır.” (Enlil ve diğ., 2011, s.31)

Kültür turizminin ekonomik avantajlarının bir diğeri kültür turistlerinin tutumundan kaynaklanmaktadır. Kültür turistleri alım güçlerinin ve ortalama kalış

sürelerinin fazlalığıyla genellenmektedir. Kültür turistlerinin temel karakteristikleri; iyi eğitilmiş, yüksek gelirli ve çok gezen olarak özetlenmektedir (Whyte ve diğ., 2012, s.23). Sadece belli bir sit alanını veya tarihi yapıyı görmüş olmakla yetinmeyip, bir destinasyonu farklı, otantik ve unutulmaz kılan yönleri keşfetmek isteyen kültür turistleri (Thorne, 2012b) bu yönleriyle harcamalarının büyük bir kısmını herşey dahil turlar kapsamında tur şirketlerine veya otellere yapan turistlerden ayrılır. Bu yüzden kültür turistleri daha küçük fakat ticari olarak cazip bir pazar dilimi olarak görülürler (Smith, 2003, s.31). Başka bir deyişle kültür turistleri yerel ekonomiye de katkıda bulunurlar.

Bu noktadan hareketle kültür turizminin nasıl bir yerel kalkınma aracı olabileceğinden bahsetmek gerekir.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) yayınladığı “ICOMOS Uluslararası Kültür Turizmi Tüzüğü”nde turizm ve kültürel miras arasındaki dinamik etkileşimi açıklarken turizmin, turist kabul eden toplumlara menfaat sağlaması ve onların miraslarını ve kültürel adetlerini önemsemeleri ve korumaları hususunda harekete geçirmesi gerektiğini belirtmiştir (1999). Zira kültür turizmi salt ekonomik çıkarların dışında sorumlulukları da olan bir turizm türüdür. “Kültür turizmi turistik gelirlerin ülkesel düzeyde daha geniş alanlara yayılmasında, bölge halklarının turizmden daha geniş oranda pay almasına ve bölgelerin kültür düzeylerinin yükselmesine yöneliktir.” (Pekin, 2011, s.152). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere kültür turizmi bölge halkları için bir kazanç kapısıdır ancak öncelikli hedefi bölge halkının eğitilmesi, kültürel mirasın sahiplenilmesi ve kültürel farkındılıklarının artırılması amacını da taşır. Bu farkındalık bölge halkının turizm ekonomisine başarılı bir şekilde dahil edilmesi

için gereklidir (UNWTO, 2006, s.21). UNWTO'nun 2006 yılında Endonezya'da düzenlediği "Kültür Turizmi ve Yerel Halklar" konulu uluslararası konferansta da bu konunun üzerinde durulmuştur ve "akademik kurumlarla yerel toplumun ziyaretçi ağırlama ve kültürel miras bilinci üzerinde beraber çalışması" kültür turizmi stratejileri içinde belirtilmiştir (ibid., s.16). Benzer eğitim ve bilinçlendirme süreçleri ayrıca "sahip olunan kültürle gurur duyma, geleneklerin yeniden canlandırılması ve kültürler arası diyalog gibi konularda faydalı" (Smith, 2003, s. 56) olarak nitelenmiştir.

Somut olmayan kültürel mirasın da kültür turizminin bileşenlerinden biri olduğu düşünülürse yerel halkın yaşayış biçimlerini, geleneklerini koruması ve bunları gelecek nesillere taşıması büyük önem arzeder. Bu noktada kültür turizmi uygulamalarında somut olmayan kültürel değerleri metalaştırmaması hususunda dikkatli olunmalıdır. Kültür turizminin yanlış uygulandığı takdirde kültürel değerleri ürünleştirmesi gibi bir tehlike de söz konusudur (Richards, 1996, s.53). Buna karşın, yapılması gereken bölge halkı için sosyal projeler geliştirilmesidir ve bu bölge turizminden elde edilen gelirlerin bir kısmının bu doğrultuda aktarımından da karşılanabilir (Ioan-Franc&Iştoc, 2007, s. 93).

Kültür turizminin yerel kalkınma aracı olarak kullanılabilmesinin en önemli yollarından birisi yerel ekonomiye katkı sağlamaktır. Kültür turizmi uygulamalarının olduğu yerlerde bölge halkının yerinden, ekonomiden soyutlanmaması, aksine kendilerine istihdam sağlanması beklenmektedir. Uluslararası bir sivil toplum kuruluşu olan Europa Nostra da 2006 yılında yayınladığı "Kültür Turizmi Hakkında Malta Bildirgesi"nde; " Turist kabul eden toplumların kültür turizmi potansiyelini ve esas karakterini gözden çıkarmamak

şartıyla kültür turizmi yoluyla doğan gelir ve istihdam beklentilerini ve ulusal ve bölgesel ekonomik ihtiyaçları teşhis etmek ve gözetmek” maddesini sorumlular tarafından uyulması gereken noktalardan birisi olarak beyan etmiştir. (Europa Nostra, 2006). Paralel olarak, UNWTO da kültür turizminin yoksulluğu hafifleten bir araç olarak kullanılmasını hedeflerken kültür turizminin sağlayacağı sosyo-ekonomik faydaların yerel otoriteler tarafından bölge halkı arasında adilce paylaşılmasını öngörmüştür (2004).

Melanie Smith; turizmden elde edilen kazancın bölge halkına yatırım olarak kullanılması gerektiğini önerir ve bu sayede turizmin sağlayacağı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel kazancın katlanarak artacağını öne sürer (2003, s.44). “Bölge halkına eğitim verildiği ve gerekli teşviklerin yapıldığı takdirde onlara kendi işlerini kurma fırsatı ya da mevcut turizm sektörü içerisinde iş bulma şansı sağlanmış olur.” (Ioan-Franc&İştoc, 2007, s.94) şeklindeki öneriler de Smith’in savını destekler niteliktedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) da turizmi yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak görmektedir (ILO, 2011). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar, göçmenler ve gençler gibi dezavantajlı grupların turizm sektöründe istihdam edilmelerinin daha çok karşılaşılan bir durum olduğu ILO’nun raporlarında kendine yer bulmuştur (ibid.). Ayrıca ILO’nun “Turizm Sayesinde Yoksullukla Mücadele” raporunda sürdürülebilir turizm stratejilerinin ekonomik kalkınma aracı olduğu ve ekonomik kalkınmanın beraberinde yerel kimliğin korunması ve toplumsal bütünleşme gibi faydalar getirdiği de ifade edilmiştir (ibid.). Görüldüğü üzere kültür turizminin de aralarında bulunduğu alternatif, sürdürülebilir turizm türleri ILO tarafından da öne çıkarılmaktadır.

Turizmin yerel kalkınmaya katkısını en fazla dile getiren kuruluşlardan biri de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'dir . UNDP turizm sektörünün yoksul halkın ihtiyaçlarına karşılama da diğer sektörlerle kıyasla daha iyi hitap ettiğini öne sürmektedir (UNDP, 2011, s.6). Bunun sebepleri arasında eğitim düzeyi ve işgücü vasfı düşük olan halkın da turizm sektöründe istihdam edilebildiği gösterilmektedir (ibid.). UNDP de turizm sayesinde yerel kalkınmanın beraberinde bölgeye farklı katkılar sağladığını düşünen kuruluşlar arasındadır. Örneğin, yerel halkın ekonomik olarak güçlenmesi geleneksel yaşam biçimlerinin sürdürülmesine yardımcı olmaktadır (UNDP, 2011, s. 35). Ancak yerel kalkınma sadece ekonomik kalkınma anlamına gelmemektedir. ILO raporlarına paralel olarak UNDP'ye göre de turizm sektörü vasıfsız işgücü için bir fırsattır ancak bu insanların eğitilmesi ve turizm alanındaki becerilerinin artırılması da gerekmektedir (UNDP, 2011). Dolayısıyla sürdürülebilir turizm türlerinin bir amacı da yerel halkın eğitimi olarak ifade edilebilir.

Kültür turizminin bir diğer temel özelliği kültürel mirasın korunması konusunda sorumlu bir turizm türü olmasıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras kültür turizminin en önemli bileşenlerindedir. Dolayısıyla kültürel mirasın korunması ve taşıma kapasitesinin gözetilmesi sürdürülebilir kültür turizmi uygulamaları için dikkat edilmesi gereken en ciddi noktalardandır. Bunun için öncelikle turist kabul eden toplumlarda kültürel miras bilinci geliştirmek gerekmektedir. Bu konu ICOMOS Uluslararası Kültür Turizmi Tüzüğü'nde de ele alınmış ve tüzüğün ilkeleri arasında; “doğal ve kültürel mirasın uzun vadede ayakta kalması için gerekli desteği vermek ve yüksek seviyeli toplum bilincini oluşturmak adına yorumlama ve tanıtım programları düzenlemek” (1999) teşvik

edilmiştir. Toplumda koruma kültürünü oluşturma hedefi çalışmada daha önce bahsedilen mirasın yerel halk tarafından sahiplenilmesi hedefiyle bağlantılıdır. Bu iki hedef kültür turizminden elde edilen kazancın bölge halkının eğitimi için kullanılması ile mümkün olabilir. Yerel halkın eğitimine yapılacak her yatırım uzun vadede sosyal ve ekonomik açıdan daha kazançlı olarak nitelendirilebilir.

Ancak sadece koruma kültürünü yerleştirmek yeterli değildir. Sürdürülebilir turizm anlayışı içerisinde turizmden elde edilen kazançların anıtlar ve sit alanlarının fiziki durumlarının iyileştirilmesi için de kullanılması gerekmektedir. Kültürel miras alanlarını korumak ve rehabilitasyonunu sağlamak için teknik destek programları geliştirmenin (UNWTO, 2006) yanısıra ziyaretçi yönetiminin de dikkatli yapılması ve bu alanların taşıma kapasitelerinin gözetilmesi gerekmektedir.

Kültürel miras alanlarına gelen ziyaretçi talepleri alana zarar verecek seviyeye gelebilir. Önemli olan ziyaret talebi-taşıma kapasitesi dengesini kurabilmektir. Sürdürülebilir kültür turizmi anlayışında öncelikli gözetilen unsur taşıma kapasitesidir. Yine ICOMOS Kültür Turizmi Tüzüğü'nde belirtildiği üzere fiziksel ve çevresel bütünlüğün uzun vadede korunması turizm geliştirme programlarının temel unsuru olmalıdır (1999). Ancak Mike Robinson ve David Picard'ın da belirttiği üzere "Genelde gelişmekte olan ülkeler kitle turizmini kısa yolda kazanç elde etme kapısı olarak görmektedirler ve bu doğrultuda kontrolü turizm endüstrisi pazarında etkili olan uluslararası tur operatörlerine vermektedirler. Ancak bu gibi tur operatörlerinin öncelikli olarak gözettiği nokta karlılık olduğundan taşıma kapasitesi aşılmaktadır ve kültürel miras alanları fiziksel olarak zarar görmektedir. Ayrıca bu tür turizm uygulamalarında bölge

halkı da kalkınmamakta, turistlerse bölge halkıyla kaynaşamamaktadır.” (2006, s.25). Robinson ve Picard bu tür kitle turizmi tercihlerindense kültür turizminin özellikle gelişmekte olan ülkelerin tercih etmesi gereken turizm türü olduğunu belirtmişlerdir (2006, s.12). Taşıma kapasitesi sadece anıt ve sitlerin fiziksel durumlarıyla da alakalı değildir. Ayrıca ziyaret edilen destinasyonda yaşayan sakinler de düşünülerek onların sosyal yaşantılarını rahatsız etmeyecek şekilde ziyaretçi yönetimi planları da yapılmalıdır (UNWTO, 2006, s.10).

Yukarıda kültür turizminin nasıl fark yaratabileceği üç temel başlık altında açıklanmıştı. Tekrarlamak gerekirse bu üç başlık: ekonomik karlılık, yerel kalkınma ve kültürel mirasın korunmasıydı. Bu üç başlığı kültür turizmi uygulamaları sonunda ulaşılmak istenen üç hedef olarak da belirtmek mümkündür. Fakat unutmamak gerekir ki kültür turizminin gerçek manada fark yaratabilmesi için bu üç hedefin birbirinden ayrılmaması gerekmektedir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse kültür eksenli turizm uygulamalarını sadece ekonomik kârlılığı arttırmak amaçlı uygulamak kültür turizminin uluslararası ilkelerine ters düşmektedir. Bu noktada iki farklı yaklaşımdan bahsedebiliriz. İlki; kültür turizmine salt olarak “turizm” gözlüğünden bakmak, ikincisi ise; kültürel mirasın koruma-kullanma dengesini gözeterek turizmi bir kalkınma aracı olarak görmek. İlk yaklaşım, ne yazık ki, kültür turizmi yaklaşımı olmaktan çok kültür turizmini yanlış yorumlamak anlamına gelmektedir. Zira koruma-kullanma dengesini gözetmemek ve bu yönde önlemler almaya, planlar yapmaya yönelmemek kültür turizminin temel ilkelerinden olan sürdürülebilirlik ilkesiyle çatışmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, uluslararası kuruluşların ve uzmanların belirttiği kültür turizmi nitelikleri ikinci yaklaşımla uyuşmaktadır.

Özetle kültür turizmi ekonomik olarak kazançlı, yerel kalkınma hedefinde olan, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması hususunda duyarlı, alternatif bir turizm türüdür. Kültür turizmi, kültürel mirastan ve kültür ekonomisinden beslenirken sorumlu ve sürdürülebilir yapısıyla onları korumaya ve canlandırmaya katkı sağlamaktadır.

1.4 Kültür Turizmi Tarihi Yarımada'ya Nasıl Faydalı Olabilir?

Tarihi Yarımada, çalışmanın önceki bölümlerinde de belirtildiği üzere sosyal, fiziki, ekonomik ve demografik açılardan bir takım sorunlar barındıran bir bölgedir. Bölgenin yeniden yapılanmaya ve kalkınmaya ihtiyacı olduğu ortadadır. Tarihi Yarımada'nın geleceğini turizmle kuracak potansiyeli olduğu (Turgut&Özden, 2005, s.60) görüşleri de sıklıkla dile getirilmektedir. Ancak burada önemli olan Tarihi Yarımada'nın yapısına uygun ve buranın potansiyellerini doğru şekilde kullanan bölgenin sorunlarına sürdürülebilir çözümler getirebilecek nitelikte olan (Enlil ve diğ., 2011) turizm türü olan kültür turizmini tercih etmek ve doğru bir şekilde uygulamaktır.

Tarihi Yarımada'nın kültür turizminden nasıl faydalanabileceğini tartışırken sorunlar ve bu sorunlara kültür turizminin sunduğu alternatif çözümler üzerinden gitmek yolu izlenebilir.

Öncelikle, tezde daha önce de belirtildiği üzere Tarihi Yarımada'nın bazı bölgelerinin çöküntü bölgeleri ilan edildiğini (Fatih Belediyesi, 2009) ve buralardaki nüfusun bölgeyi geçici ikamet için kullandıklarını (Tarihi Yarımada

Yönetim Planı, 2011) hatırlamak gerekir. Bu bölgelerin çöküntü bölgeleri olmalarının sebepleri; zamanında yanlış fonksiyonlarda kullanılmış imalathanelerin şehrin dışına taşınmaları ve atıl kalan binaların fiziki olarak kötü durumda olması olarak gösterilebilir (ibid.). Paralel olarak bu bölgelerde işsizlik sorunu da oluşmuştur. Ancak kültür turizminin olmazsa olmazı olarak nitelendirilebilecek canlı bir kentsel yaşam bu bölgelerde tekrar yaratılmaya çalışılmalıdır. “Bazı bölgeleri çöküntü alanı olarak adlandırıp bir çırpıda temizleme ve rant yaratma çabalarından vazgeçilip tarihi dokular korunmalıdır” (Pekin, 2011, s.206). Tarihi dokular korunurken düşülebilecek potansiyel hatalar da vardır. Örneğin, yenileme çalışmaları sonucunda bölgenin aşırı turistleştirilmesi kaçınılması gereken yanlışlardandır (Enlil ve diğ., 2011). Eskiden yanlış kullanımlarla imalathane işlevi görmüş sivil miras yapılarının restore edilerek turizm amacıyla kullanılmaya başlanması doğru bir tercih olabilir ancak turizmi geliştirirken yerel halkı dışlayıp yabancılaştırmamak ve planlama ve uygulamada karma kullanımı teşvik etmek (İMP, 2006, s. 99) gerekmektedir. Yaratıcı sektörlerin de bu bölgeleri seçmesi teşvik edilmeli ve birçok Avrupa kentinde olduğu gibi çöküntü alanı haline gelmiş kent merkezlerini “Kültür Mahalleleri” (Cultural Quarters) ilan edip canlandırma yolu seçilmelidir (ibid, s.83). Bu tür uygulamalar başarılı kültür turizmi politikaları açısından da büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, özellikle Fatih ilçesinde birçok yenileme projesinin odağında olan bu tür bölgeler planlanırken yaratıcı sektörlerin kümelenmesinin yanısıra karma kullanımlar da hedeflenmeli ve turizmin emlak ve kira fiyatlarını arttırıcı ve bu bölgelere kimliğini veren asli unsurları yerinden edici etkileri önleyecek tedbirler alınmalıdır (Enlil ve diğ., 2011, s.159).

Bölgedeki genel istihdam ve işsizlik sorunu için de kültür turizmi bir alternatif olarak görülebilir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda özellikle miras alanlarında eğitimsiz, niteliksiz işçilerin yoğunlukla bulunduğu, İstanbul'a iş bulmak için göçen kişilerin Süleymaniye çevresi başta olmak üzere bu bölgeleri geçici ikamet için kullandıkları ve küçük ticarethanelerde çalıştıkları analiz edilmiştir (2011). Zeyrek gibi ailelerin uzun süredir ikamet ettikleri mahallelerde de eğitimsizlik ve istihdam sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır (ibid.). Kültür turizmi uygulamalarının yardımıyla bölge halkına turizm sektöründe iş olanakları sağlanabilir. Ancak öncelikle kültürel mirasın halk tarafından sahiplenilmesini sağlamak üzere eğitim programları düzenlenebilir. Ayrıca meslek edindirme eğitimleri vermek ve küçük ve orta ölçekli sermayedarı desteklemek de bölgenin turizm sektörüne müdahil olmasını sağlayacak önemli stratejilerdendir (İMP, 2006, s.98). Bu noktada hem halkta koruma kültürünü oluşturmak hem de mesleki eğitimler vermek hususunda sivil toplum kuruluşlarına (STK) da önemli görevler düşmektedir. Yerel halkta miras algısının oluşması ve sahiplenilmesi çok önemlidir. Zira sürdürülebilir turizm uygulamaları yerel halka rağmen değil yerel halk sayesinde mümkündür. Kültürel mirasına sahip çıkan ve turist ağırlayan toplumların çevreye karşı da daha duyarlı oldukları (Uygur&Baykan, 2007) düşünüldüğünde yerel halka yönelik miras bilincini arttırma projelerinin ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılabilir.

Unutulmaması gereken bir diğer husus da yerel halkın somut olmayan kültürel mirasının yaşatılmasıdır. Yerel değerlerin, el sanatlarının ve yemek kültürünün korunması teşvik edilmelidir (İMP, 2006, s.98). Tekrar etmek gerekirse, kültür turistleri otantik kültürel deneyimlerin peşinde olan gezginlerdir

ve yerel kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması tatmin edici bir kültürel seyahat için büyük önem taşır. Ayrıca Türkiye geneline sirayet etmiş bir sorun olan kadınların işgücüne katılma oranındaki düşük seviye (%28,8) (TÜİK, 2011, s.16) Tarihi Yarımada'da isabetli kültür turizmi faaliyetleriyle bir nebze aşılabılır. Kültür turizmi kadın istihdamına da katkıda bulunur (Ioan-Franc&İştoc, 2007, s.93). Bu doğrultuda, başta geleneksel Türk mutfağı ve geleneksel el sanatlarının yaşatılmasında ve turizm sektörünün çeşitli alanlarında bölgedeki kadınların işgücüne katılmasına katkıda bulunulabilir.

Tarihi Yarımada'nın bir diğer büyük sorunu da fiziki olarak kötü durumda olan veya yanlış fonksiyonlarda kullanılan sivil mimari mirastır. Bu durum isabetli turizm politikalarıyla bir fırsat olarak da kullanılabilir bir durumdur. Yukarıda belirtildiği gibi bu yapıların bulunduğu bölgelere yaratıcı sektörleri teşvik etmek tercih edilmesi önerilen bir yoldur (Enlil ve diğ., 2011).

İstanbul'da ve yoğunlukla Tarihi Yarımada sınırları içerisinde “turizm yatırımlarının tarihi doku ile kolaylıkla bütünleşebilen ve hatta bu yapı stoğunun değerlendirilmesi açısından önemli fırsatlar sunan küçük ölçekli, nitelikli tesislerin kapasitesini arttıracak biçimde yönlendirilmesine ihtiyaç vardır.” (Enlil ve diğ., 2011, s.158). Bu gibi yapıların özgünlüklerini bozmadan yapılan restorasyonlar sonucu hostel, butik otel veya “Bed&Breakfast” tarzı konaklama alanlarına dönüştürülmesi fırsatı vardır. Unutulmamalıdır ki kültür turistlerinin konakladığı yerler genelde 4-5 yıldızlı büyük oteller değil, ufak çaplı hostellerdir (Whyte ve diğ., 2012, s.26). Tarihi Yarımada örneğinde de çöküntü alanlarının konaklama ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde de kullanımı “kentlin özgün kimliğini yakından tanıma ve tatma olanağı sağlaması açısından” (İMP, 2006, s.83)

özellikle kültür turizmi için çok avantajlı gözükmektedir. Bu bölgelerin konaklama amaçlı kullanılması da bölge halkının istihdamı için fırsatlar yaratıcı niteliktedir. Bunun yanısıra kentlinin turizm sektörüne yatırım yapabilmesinin önü de açılabilir (Enlil ve diğ., 2011, s.157). Bölge halkının “ev pansiyonculuğu” veya “Bed&Breakfast” tarzı mülklerinden olmadan turizm sektörüne yapabilecekleri yatırımlar desteklenmelidir zira sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde bölgeye uyumlu konaklama türü budur (Turgut&Özden, 2005, s.61). Konaklama işlevlerinin yanısıra tarihi yapıları geleneksel el sanatları ve çeşitli zanaatler için atölye olarak kullanmak da tercih edilebilir. Böylece hem özgün uğraşların canlanmasına katkıda bulunulup (Irmak, 2011, s.85) hem bölgenin kültürel yaşantısının canlanması sağlanabilir. Ancak Tarihi Yarımada sürdürülebilirliğini sağlamak için konut kimlikli bir gelişim yolu da izlemek zorundadır (Turgut&Özden, s.60). Bu da demektir ki bölgede konut-turizm ve ticaret dengesine gözetilmelidir. Aksi takdirde, “turistleştirilme” ve kentlinin yaşamına yabancılaşması (İMP, 2006, s.83) gibi problemler tekrar söz konusu olabilir.

Asu Aksoy ve Zeynep Enlil’in “Kültür Ekonomisi Envanteri, İstanbul 2010” kitabında belirttikleri üzere İstanbul’da “yabancı turist ağırlıkla egzotik olarak algılanan Tarihi Yarımada’ya yönelmekte ve burada yer alan belli başlı anıtsal yapıları (genellikle Topkapı Sarayı, Ayasofya ve Sultanahmet) ve Kapalı Çarşı’yı görüp gezmekle sınırlı kalmaktadır.” (2011, s. 158). Bu durum İstanbul’un turizm açısından gözardı edilen yerleri için büyük bir sorun olduğu kadar Tarihi Yarımada özelinde de önemli bir sorundur. Zira bir yandan turistlerin sıkıştırıldığı Topkapı-Sultanahmet bölgesi taşıma kapasitelerinin çok üzerinde ziyaretçi ağırladığı için zarar görürken diğer yandan Süleymaniye, Zeyrek, Kara

Surları ve bu gibi diğer sit alanları potansiyellerinin çok altında kalarak turizm endüstrisinden yeterli payı alamamaktadır. Bu sorunun çözümlerinden biri alternatif kültür turizmi destinasyonları yaratmak (Pekin, 2011) olarak görülebilir. Böylelikle hem yoğunluk olan bölgelerin yükü dağıtılıp hem de yeni turizm destinasyonlarının turizmle kalkınması sağlanabilir. Bölgedeki mevcut tematik kültür güzergahlarını geliştirmek (Enlil ve diğ., 2011, s.154) bu yönde atılabilecek ilk adımlardan olabilir.

“Bugün kentler sahip oldukları kültürel değerleri ön plana çıkaran turizm politikaları ve çeşitli kültürel projeler ile dünya pazarında yarışmaktadırlar. Bu yarışmada ön plana çıkan unsurlar; iyi korunmuş bir tarihi çevrenin ve anıtsal yapıların yanısıra, kentin sunduğu kültür ve sanat ortamıdır. Bu ortamın en önemli bileşenlerinden biri de müzelerdir.” (Enlil ve diğ., 2011, s.153). Bu alıntıda belirtilen kültür-sanat etkinlikleri ve müzelerin turizm endüstrisindeki gücünü kullanmada Tarihi Yarımada da önemli fırsatlara sahiptir ancak bu fırsatlar yeterli kadar kullanılamamaktadır. Topkapı Sarayı Müze Müdürü Prof. Dr. Haluk Dursun’un da belirttiği üzere Topkapı Sarayı’nda depolarda tutulan ve sergilenemeyen birçok eser bulunmaktadır ve planlanan daha çok eserin ziyaretçilere sunulabilmesidir (Erbil, 2012). Bu hedefe paralel olarak Faruk Pekin de şöyle bir öneri getirmektedir: “Acilen Sur-u Sultani’nin içi ile Sultanahmet Bölgesi altı ve üstü yeniden yapılandırılmalı Topkapı ve Arkeoloji müzelerindeki eserler mevcut binalara çağdaş müzecilik anlayışı ile öyle bir yayılmalıdır, bölgede öyle yeni müzeler açılmalıdır ki, yerli ya da yabancı turistler bu bölgede yarım gün değil 2-3 gün harcayabilsinler.”(Pekin, 2011, s.206). Sonuç olarak yeni kültür güzergahları yeni ve modern müzelerle pekiştirildiği takdirde genel olarak

İstanbul'un sorunu olarak görülen turistlerin konaklama süreleri azlığı da giderilmiş olacak ve böylelikle hem genel olarak İstanbul'da hem de büyük olanaklarıyla Tarihi Yarımada'da turizmden elde edilen kazanç arttırılabilecektir.

1.4.1 Yerel Yönetimlerin Tarihi Yarımada Kültür Turizmi Perspektifleri: Yenileme Projeleri

Tezin bu bölümünde şimdiye kadar Tarihi Yarımada'nın kültür turizmiyle kalkınması yönündeki potansiyeller belirtildi. Bu potansiyel uygulamaları "idealler" olarak sunmak uygun gözükmemektedir. Ancak yarımada için daha önemli olan konu "gerçekler"dir. Üstünde durulması gereken noktalardan biri de karar alıcıların, merkezi ve yerel yönetimlerin kültür turizmine nasıl yaklaştıklarıdır. Kültür turizmi uzmanlar tarafından Tarihi Yarımada için gerekli görülmektedir fakat karar alıcıların sahip oldukları kültür turizmi anlayışının incelenmesi gerekmektedir. Bu incelemenin yapılması için Tarihi Yarımada kültürel miras alanlarında şimdiye kadar tecrübe edilmiş bazı uygulamalara bakmak uygun olabilir. "Sulukule, Fener-Balat, Ayvansaray Yenileme Projeleri, Sultanahmet Yayalaştırma Projesi ve Kapalıçarşı Yenileme Projeleri"ne kısaca değinmek Tarihi Yarımada kültürel miras alanlarına merkezi ve yerel yönetimler tarafından nasıl yaklaşıldığı hakkında bir fikir oluşturabilir.

İlk olarak Sulukule örneğinden başlanılabilir. 22 Nisan 2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla "yenileme alanı" olarak kabul edilen Sulukule, UNESCO ve ICOMOS Türkiye'nin sosyal dışlama, kentsel rantı el koyma ve soylulaştırma tespitleriyle eleştirdiği 2 Kasım 2007 tarihinde onaylanan avan

projesiyle “yenilenme” sürecine girdi (Dağlar, 2012). Aynı habere göre Mimarlar Odası İstanbul Şubesinin Şubat 2008’de avan projesinin durdurulması ve iptali için açtığı davanın yargı süreci devam ederken Mayıs 2009’da bölgede yıkımlar başladı (ibid.). Daha sonra 2 Haziran 2009 günü İstanbul 4. İdare Mahkemesi yürütmeyi durdurma talebini gerekçesiz reddederken, 6 Mayıs 2010 da Fatih Belediye Başkanı Mustafa Demir tarafından inşaatın temelleri atıldı ve inşaat başladı (ibid.). Ancak Haziran 2012’de Sulukule projesinin sit alanı üzerine, Koruma Bölge Kurulu kararlarına aykırı olarak inşa edildiği gerekçesiyle proje mahkeme kararıyla iptal edildi (ibid.). Projenin iptalinden sonraysa Fatih Belediyesi iki ay içerisinde yeni bir avan projesi hazırlayarak belediye meclisinden geçirdi ve yeni avan projesi kararında kentsel yenileme sürecinde sona yaklaşıldığı vurgulandı ve sosyo-kültürel yapının ıslah edilmesinden özgün tarih ada morfolojisinin ve sokak rejiminin yeterli düzeyde korunmasına kadar herşeyin uygun olduğu öne sürüldü (Vardar, 2012). Tüm bu gelişmeler ışığında Sulukule Yenileme Projesi’nin koruma-kullanma dengesi ve kimseyi yerinden etmeden yenileme prensiplerinin göz ardı edilerek hazırlandığı ortaya çıkmaktadır. “Fatih Belediyesi de Beyoğlu da, kent alanlarını yatırıma açarken kendilerine kaynak sağlama arayışının ötesinde, kentsel yenilenmenin ve gelişmenin, ancak, mekâna büyük para, yeni fonksiyonlar ve yeni kullanıcılar çekmek suretiyle gerçekleşeceğine inanarak hareket ediyorlar.” (Aksoy, 2007) alıntısı, UNESCO ve ICOMOS’un projeye ilgili eleştirilerini doğrular niteliktedir. Bütün bu eleştiriler bölgede “yenileme” adıyla yapılan çalışmaların “soylulaştırma” olduğunu belirtir niteliktedir. Soylulaştırma probleminin yanısıra yıllardır bölgede yaşayan Roman halkının yerinden edilmesi ve tarihi ve kültürel

mirasın yerinde korunmaması UNESCO raporlarında da bildirilen diğer sorunlardır (Aksoy, 2008).

Tarihi Yarımada sınırlarında bulunan bir diğer yenileme projesi olan Fener-Balat-Ayvansaray projelerinde de Sulukule projesiyle benzer sorunlar göze çarpmaktadır. Fener-Balat-Ayvansaray bölgesinin de yeni proje kapsamında tarihi dokusundan koparılıp, rezidans, butik otel ve ofis olarak (İnce, 2012) “dönüştürülmesi” planlanmaktadır. Fener-Balat-Ayvansaray yenileme alanının Sulukule’den tek farkı henüz yıkıma başlanmamış olmasıdır. Ancak daha önce mahkeme tarafından hukuka, kamu yararına, şehircilik ilkelerine ve planlama esaslarına uygun bulunmayarak iptal edilen proje Bakanlar Kurulu tarafından alınan “acele kamulaştırma” kararıyla karşı karşıyadır (ibid.). Ayrıca plan kapsamında 2003-2008 yılları arasında Avrupa Birliği’nin hibeleriyle restore edilen tarihi eser statüsündeki bazı binaların da yıkılması öngörülmektedir (ibid.). Fatih Belediyesi’nin proje tanımında bu yenileme bölgesi için “Sultanahmet bölgesine alternatif turizm aksı sağlamak” (2012) hedefi yer almaktadır ancak tercih edilen turizm yaklaşımının yine koruma-kullanma dengesi gözetilmeden, kültürel mirasın korunmasını amaçlanmadan, bölgeyi “temizleyerek” turizm alanı haline getirmeye çalıştığı göze çarpmaktadır.

Tarihi Yarımada’da bir başka yenileme de Kapalıçarşı için planlanmaktadır. Anıtlar Kurulu’nun onayını bekleyen projede (Milliyet, 2012) de bazı yanlış yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Kapalıçarşı Derneği Başkanı Hasan Fırat’a göre projede; Kapalıçarşı’nın alışveriş merkezlerinin yönetim planı doğrultusunda yönetilmesi, tarihi yapıya uygun olmayan çatı tercihi ve %90’ı özel mülkiyet olan Kapalıçarşı’da söz hakkının 7’de 4’ünün belediyeye verilmesi gibi

yanlışlar bulunmaktadır (Tarihi İstanbul Yapıları, 2011). Bu tespitler de göstermektedir ki Kapalıçarşı'nın layıkıyla korunması hususunda bizzat Kapalıçarşı esnafının çekinceleri vardır ve Kapalıçarşı yönetim planı Kapalıçarşı'nın gerçek sahiplerinin fikirleri ve onayları haricinde hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

Son olarak Tarihi Yarımada'nın turistik olarak en yoğun bölgesi olarak gösterilen Sultanahmet bölgesinin yayalaştırma projesine de değinmek gerekir. Bölge esnafı tarafından memnuniyetle karşılandığı söylenen bu proje (Turizmde Bu Sabah, 2011) turizm açısından karlı görülse de çevrede yaşayan halkın ulaşım sorunlarıyla karşılaşmasına sebep olacak niteliktedir. Bu proje kapsamında bölgeye salt olarak turizm pespektifinden bakıldığı ve bölgeyi “temizleme” amacı güdüldüğü yönünde bir yorum yapılabilir. Ayrıca araç trafiğine kapatılan bölgede turist otobüslerinin bazı indirme-bindirme noktalarının yanlış konumlandırıldığı ve bu sebepten Yerebatan Sarnıcı'nın çökme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı da Turist Rehberleri Birliği (TUREB) ve İstanbul Turist Rehberler Odası tarafından dile getirilmiştir (Milliyet 2010).

Yukarıda örnek olarak verilen bu dört projeye bakıldığında Tarihi Yarımada için gerçeklerin ideallerden çok farklı olduğu kanısına varmak mümkündür. Özellikle yerel yönetimlerin (Fatih Belediyesi ve İBB) yarımadaadaki sit alanlarına korumacı perspektiften değil turizmci gözüyle baktıkları, çoğunlukla “yenileme”yi “temizleme” olarak gördükleri, koruma-kullanma dengesi bağlamında ciddi eksiklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Özetle, Kùltür ve Turizm Bakanı Ertuđrul Gùnay'ın da belirttiği üzere: “Türkiye'nin turizm sunumuna artık arkeolojisini, tarihini, müzelerini, sofrasını, mimari özelliklerini, kùltürünün değişik boyutlarını da katması gerekmektedir.” (Habertürk, 2012) ve Tarihi Yarımada sahip olduklarıyla bu yönelimin lokomotifi olma görevini üstlenebilecek kapasitededir. Bu sebeple, bölgede uygulanacak başarılı kùltür turizmi politikaları hem Tarihi Yarımada'yı kalkındırmaya hem de Türkiye'nin diğer bölgelerine örnek olmaya fayda sağlayabilecek kapasitededir. Ancak öncelikle kùltür turizmi anlayışının gözden geçirilmesi gerekliliği göze çarpmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı İncelemesi

Bu çalışmada üzerinde en detaylı şekilde durulacak olan plan gerek en güncel plan olması gerekse de spesifik olarak Tarihi Yarımada üzerine olması sebepleriyle “Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı”dır. Ancak Alan Yönetim Planı’na geçmeden önce üst ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı’ndan (İstanbul ÇDP) da bahsetmek gerekmektedir. Zira İstanbul ÇDP hem kültür eksenli turizmi temel vizyonuna yerleştirmesi hem de Tarihi Yarımada’yı doğrudan “Kültür Odaklı Turizm Alanı” ilan etmesi (İBB, 2009a) sebebiyle Tarihi Yarımada’daki kültür turizmi stratejilerini doğru yorumlamak için incelenmesi gerekli olan planların başında gelmektedir. Ayrıca Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı’nda da “Alan’daki Planlama Kararları” bölümünde İstanbul ÇDP’den bahsedilmiş ve Tarihi Yarımada özelinde ne gibi veriler ortaya koyduğu belirtilmiştir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011). Dolayısıyla bu bölümde genel olarak İstanbul ÇDP’nin hazırlanma sürecinden, planlama yaklaşımından ve özellikle bu planın İstanbul ve Tarihi Yarımada turizmi için ne gibi çıktılar ortaya koyduğundan bahsedilecektir.

2.1 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Nedir?

Öncelikle Çevre Düzeni Planı'nın tanımıyla başlamak gerekirse bu planlar; ülkenin sahip olduğu doğal kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma ilkeleri çerçevesinde kullanılması ve fiziksel mekana yansıtılmasını sağlayan en önemli araç olan üst ölçekli fiziksel planlar (İBB, 2006a) olarak açıklanmaktadır.

İstanbul ÇDP çalışmaları Çevre ve Orman Bakanlığı ile İBB arasında 1 Aralık 2004 tarihinde imzalanan protokolle ve 5216 sayılı yasa ile tüm İstanbul il sınırlarını kapsayan 5400 kilometrekarelik alanda İBB yetkisinde başlatılmıştır (İBB, 2006b). Doğrudan İBB Başkanı Kadir Topbaş'a bağlı çalışan İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi tarafından hazırlanan İstanbul ÇDP (ibid.) ilk olarak 22 Ağustos 2006 yılında onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir (İBB, 2009b). Ancak yapılan itirazlar sonucu İstanbul ÇDP 28 Ağustos 2006 – 28 Eylül 2006 tarihleri arasında askıya alınmıştır (ibid.). Yapılan itirazlardan sonra 21 Mart 2008 tarihinde mahkeme tarafından iptal edilen plan revizyon çalışmaları sonucu 15 Haziran 2009'da İBB Meclisi tarafından onaylanarak tekrar yürürlüğe girmiştir (ibid.).

Günümüzde de yürürlükte olmaya devam eden İstanbul ÇDP dokuz ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde plan sistematigi ve rapor sistematigi hakkında açıklamalar yapılırken, ikinci bölümde tüm Marmara Bölgesi'ni kapsayan bölgesel araştırma bulguları dört ayrı alt bölge için ayrı ayrı belirtilmiştir (İBB, 2009a). Üçüncü bölüm ise "İstanbul İl Bütünü Araştırma Bulguları" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde "Ekonomik Yapı" altbaşlığı altında turizm için ayrı bir altbaşlık oluşturulmuştur ve İstanbul özelindeki turizm

bulguları bu başlık altında detaylıca dile getirilmiştir (ibid.). Dördüncü bölüm çeşitli “güçlü-zayıf yönler ve fırsatlar-tehditler” (SWOT) analizlerinden oluşmaktadır ve bu bölümde de Ekonomik Yapı SWOT analizi altbaşlığı altında ayrı bir Turizm SWOT analizi yapılmıştır (ibid.). Beşinci bölüm “Sentez” başlığını taşımaktadır ve bu bölümde de “Turizm Sentezi” altbaşlığı göze çarpmaktadır (ibid.). Altıncı bölümde “Planlama Yaklaşımı” ve yedinci bölümde ise “Plan Kararları ve Gereçekleri” ortaya konulmuştur (ibid.). Yedinci bölümde “Turizm Alanları” da belirtilirken Tarihi Yarımada en önemli “Kültür Odaklı Turizm Alanı” olarak işaret edilmiştir (ibid.). “Plan Uygulama Hükümleri” sekizinci bölümde ortaya konulmuştur (ibid.). Dokuzuncu ve son bölümde ise “Plan Uygulama Araçları ve Eylem Programı” belirtilerek İstanbul ÇDP tamamlanmıştır.

İstanbul ÇDP’nin planlama yaklaşımı: “İstanbul’a sahip olduğu tarihi, kültürel ve doğal kimlik değerleri ile özdeşleşen, kentin öncelikle kültür ve turizm alanlarındaki üstünlüklerini ön plana çıkartan, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik ilkelerini mekana yansıtarak yaşam kalitesini yükselten, ekonomik yapısını bilim ve teknolojiye dayalı ticaret ve hizmet ağırlıklı bir ekonomiye dönüştüren, etkin ve katılımcı bir kent yönetimi/yönetişimi yapılandırmasında, kurumsal ve mekansal planlarını verimli bir araç olarak kullanan küresel ölçekte güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak.” (İBB, 2009a, s. 520) olarak açıklanmıştır.

Planın vizyonu ise: “Çevresel, toplumsal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda özgün kültürel ve doğal kimliğini koruyarak gelişen, küresel ölçekte rekabet

gücüne sahip bilgi toplumuna dönüşen yaşam kalitesi yüksek bir İstanbul” (ibid. , s.517) şeklinde tanımlanmıştır.

İstanbul ÇDP'nin planlama yaklaşımına ve vizyonuna bakıldığında göze çarpan en önemli unsurlardan biri şehrin kültürel zenginliğinin ve turizm potansiyelinin ön plana çıkartılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında İstanbul ÇDP'nin kültür turizmi perspektifine sahip olduğu söylenebilir. Planda kültür ve turizm vurgusu sadece vizyon ve yaklaşım tanımlarıyla sınırlı değildir. Birçok başlık altında İstanbul'un ihtiyacı olan turizm türünün kültür turizmi olduğuna dair bulgular dile getirilmiştir. Bir sonraki bölümde İstanbul ÇDP'nin İstanbul turizmi ve spesifik olarak kültür turizmiyle ilgili ortaya koyduğu çıktılar daha detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.2 1/100.000 ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Bölge

Turizmi Hakkında Neler Söylüyor?

İstanbul ÇDP, İstanbul'un geleceğini planlamak ve şekillendirmek amacıyla hazırlanmış üst ölçekli bir plandır. Planda, İstanbul'un doğal yapısından sosyal yapısına, ekonomik yapısından kurumsal yapısına birçok farklı konuda veriye yer verilmiş ve bu veriler doğrultusunda hedefler ve stratejiler oluşturulmuştur. Turizm de planda üstünde sıklıkla durulan bir konudur ve İstanbul'un en önemli potansiyelinin kültür ve turizm olduğunun altı birçok kez çizilmiştir (İBB, 2009a).

Planın “İl Bütünü Bulguları” bölümünde İstanbul Tarihi Yarımada'nın kentsel ve tarihi sit alanı olduğu ve bu bölgenin kültür ve turizm faaliyetleri açısından çok önemli olduğu belirtilmiş (ibid., s.342) ve yine bölgenin kültürel potansiyeline dikkat çekilerek kültür ve turizm sektörünün önümüzdeki dönemde hızla büyümesinin beklendiği dile getirilmiştir (ibid., s. 235). Planda İstanbul'un alternatif turizm türlerine yönelmesi gerektiği de belirtilmiştir. Alternatif turizm türleri arasındaysa kültür turizminden çokça bahsedilmektedir. Turizm sektörü incelemesinin hemen başında İstanbul'un “doğa, tarih ve kültür turizmi için elverişli ortamın sağlanabildiği nadir kentlerden biri” (ibid., s.357) olduğunun belirtilmesi İstanbul ÇDP'de kültür turizminin ön planda tutulduğunun açık bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu tezde önceki bölümlerde dile getirilen kültür turizminin kültürel mirasa saygılı ve yerel kalkınmaya yardımcı bir turizm türü olması İstanbul ÇDP'de de altı çizilen konulardan biridir. Planda kültür turizmi gibi alternatif turizm türleri önerilirken turizmin; yerel halkın ihtiyaçlarını karşılaması, doğanın ve sosyo-kültürel çevrenin korunmasına önem vermesi, yerel halkın geçimine katkıda bulunacak şekilde geliştirilmesi (ibid., s.255) gibi ilkeler ortaya konulmuştur. Ayrıca turizmin geliştirilirken tarihi mirasın korunmasının da olmazsa olmaz bir temel ilke olduğu (ibid., s.258) ifade edilmiştir.

Bilindiği üzere kültür turizminin önemli bileşenlerinden biri de kültür-sanat aktiviteleridir. İstanbul ÇDP'de bu konu üzerine bulgular da dile getirilmiştir. Planda İstanbul'un sahip olduğu kültür ve sanat olanaklarının, niteliksel ve niceliksel açılarından Avrupa kentleriyle kıyaslandığında küçümsenmeyecek bir seviyede olduğu belirtilmektedir ancak ziyaretçi sayılarına

bakıldığında İstanbul'un çok gerilerde kaldığının görüldüğü eklenmektedir (ibid., s.250). Ayrıca İstanbul'un önemli festivallere de sahip olduğu bilgisi verilirken bu festivallerin Tarihi Yarımada'da düzenlenmiyor oluşuna da dikkat çekilmiştir (ibid., s.264). Bu verilere paralel olarak, "İstanbulda kültür ve sanat festivallerinin desteklenmesi ve uluslararası düzlemde yarışma kapasitelerinin artırılması İstanbul'un kültür kenti kimliğinin güçlendirilmesi ve kültür turizminin geliştirilmesi açısından büyük bir fırsat" (ibid., s.471) olarak değerlendirilmiştir.

İstanbul ÇDP'de ayrıca turizm sektörünün SWOT analizi de yapılmıştır. Yukarıda belirtilen verilere paralel olarak İstanbul turizminin güçlü yanları arasında: İstanbul'da kültür turizmi potansiyeli taşıyan mekanların bulunması; uluslararası kültür ve sanat festivallerinin düzenlenmesi; özel sektörün müze girişimleri; Tarihi Yarımada, Galata ve Beyoğlu'ndaki turizm potansiyeli (ibid., s.358) göze çarpmaktadır. Öte yandan zayıf yönler arasındaysa: Tarihi Yarımada'nın potansiyelinin değerlendirilmemesi; müzelere olan ilginin az olması; sektördeki aktörler arasındaki koordinasyonsuzluk; turizm faaliyetleri nedeniyle kentin çeşitli bölgelerinde değer artışı yaşanması ve kentlinin mekana yabancılaşması (ibid., s.358) gibi sorunlar ortaya konulmuştur.

Planda diğer sektörlerin SWOT analizlerinde de turizmle alakalı çıktılar kendilerine yer bulmuştur. Örneğin, "Ticaret ve Hizmet Sektörü" SWOT analizinde Tarihi Yarımada'daki tarihi ve kültürel kimlik potansiyelinin turizme bağlı hizmet alanları olarak geliştirilmesinin, tarihi dokunun özgün yapısına uygun olarak gelişmesi açısından büyük önem taşıdığı (ibid., s.355) belirtilmiştir. Benzer şekilde "Kültür ve Tabiat Varlıkları" SWOT analizinde de bölge turizmini ilgilendiren konulara parmak basılmış ve İstanbul'un eşsiz tarihi kent dokusu

güçlü yönler arasında ön plana çıkartılırken bu yapının fiziki ve sosyal tahribi ve koruma bilincinin yetersizliği zayıf yönler arasında yer almıştır (ibid., s. 368).

“Kentsel Kimlik” SWOT analizinde de tekrar ve tekrar İstanbul’un tarihi kent dokusunun öneminden bahsedilirken özgün kimlikten yoksun yeni yerleşim alanları, kentlilik bilincinin oluşturulamaması, tarihi dokunun köhneleşmesi ve kültürel faaliyetlerin ön plana çıkartılmaması zayıf yönler arasında yer almıştır (ibid., s.378).

İstanbul ÇDP içerisinde en önemli saptamalar altıncı bölüm olan “Planlama Yaklaşımı” bölümünde yapılmıştır. Bu bölüm içerisinde gerek tüm planın vizyon ve hedefleri belirtilmiş gerekse de spesifik olarak sektörel vizyon ve hedefler ortaya konulmuştur. Planda hedeflenen İstanbul tanımlanırken ilk olarak kentin bir kültür-turizm ve üst düzey hizmet merkezi olacağı dile getirilmiştir (ibid., s.502). Ayrıca, İstanbul ÇDP’de kentin sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesine yönelik hedef ve stratejilerin belli ilkelere dayandığı anlatılırken bu ilkeler arasında, tarihi değerlere ve sanatsal aktivitelere dayalı kültürel faaliyetleri ve turizmi öncelikli olarak görmek de yer almaktadır (ibid., s.512).

Aynı doğrultuda İstanbul’un uluslararası ölçekteki rolü ile ilgili öngörülen temel yaklaşımın da ilk maddesi “küresel ölçekte kültür ve turizm kenti olmak” (ibid., s.513) olarak kararlaştırılmıştır. İstanbul’un geleceğini şekillendirmek üzere hazırlanan bu planda kültür ve turizmin diğer sektörlerle nazaran bu kadar fazla ön planda tutulması hem İstanbul’un kalkınmasının yolunun doğru turizm yaklaşımlarından geçtiğini hem de İstanbul’un çok büyük bir kültür ve turizm kenti olma potansiyeli olduğunu gösterir niteliktedir.

Planda birçok farklı sektör için ayrı ayrı vizyonlar da koyulmuştur. Turizm vizyonu da bunlardan biridir. Bu vizyonun tanımında ülke halkının yaşam kalitesini yükselterek rakiplerle yarışabilen bir sektör olma (ibid., s.516) vurgusu önem taşımaktadır. Zira bu ibare İstanbul ÇDP’de turizmin kalkınma yönünün göz ardı edilmediğini ortaya koymaktadır. Planda kitle turizmi yerine alternatif turizm türlerinin tercih edilmesi önerilirken İstanbul için öne çıkarılan ilk turizm türü kültür turizmi olmuştur (ibid., s.517). Ancak kültürel değerlerin turizm ve eğlence pazarları uğruna feda edilmeyecek şekilde bu sektörlere taşınması konusunda da uyarılarda bulunulmuştur (ibid., s.519).

Planın vizyonuna ve amacına ulaşabilmesi için belirlenen hedeflere ve bu hedefler doğrultusundaki stratejilere bakıldığında ilk hedef olarak “İstanbul’un küresel düzeyde güçlenmesini sağlamak” ortaya koyulmuştur (ibid., s.523). Bu hedefin gerçekleştirilmesi için hazırlanan ana stratejilerin ilkinde bakıldığında “İstanbul’a sahip olduğu kimliği ile özdeşleşen dünya ölçeğinde kültür odaklı turizm kenti statüsü kazandırmak” cümlesi görülmektedir (ibid., s.523). Bu stratejinin hemen altındaysa “Kentın turizm potansiyelini çevreye, topluma ve kültürel varlıklara zarar vermeden geliştirmek” maddesi eklenmiştir (ibid., s.523). Bu stratejilerin alt başlıklarında; kültür ve sanat etkinliklerini düşük gelir gruplarıyla buluşturmak, kültür turizmine katkı sağlayan kültürel mirası ve tarihi yapı stoğunu korumak, kentlinin turizm sektöründe yatırım yapmasını ve turizm olanaklarını kullanma kapasitesinin artırılmasını sağlamak, İstanbul’daki yerel halkın yaşadığı çevredeki kültürel ve doğal değerleri benimsemesini sağlamak (ibid., s.524), özellikle Tarihi Yarımada’da kent dokusunu bozmamak (ibid., s.535), konut alanlarının fiziki dönüşüm sürecine sosyal boyutu kazandırmak

(ibid., s.537) gibi kültür turizmiyle alakalı ya da kültür turizmi ilkeleriyle örtüşen birçok maddeye de rastlanmaktadır.

Özetle, İstanbul ÇDP'yi kentin kalkınmasında turizme büyük pay biçen ve İstanbul'a uygun turizm türü olarak da kültür turizmini işaret eden bir plan olarak tanımlamak mümkündür. Bu tezin önceki bölümlerinde kültür turizminin temel özellikleri arasında gösterilen yerel kalkınma ve kültürel mirası koruma konularına İstanbul ÇDP'de de sıklıkla dikkat çekilmesi İstanbul'a uygun turizm türünün kültür turizmi olduğunu işaret eder niteliktedir. Üst ölçekli bu planda; kültür turizmi, kültür odaklı turizm kenti, kültür kenti gibi kavramların defalarca dile getirilmesi ve İstanbul'un geleceğinin bu kavramlar üzerinden çizilmesi alt ölçekli planlara ve İstanbul üzerine geliştirilecek tüm politikalara yol gösterme adına büyük önem taşımaktadır. Bir sonraki bölümde İstanbul ÇDP'den daha sonra hazırlanan daha alt ölçekli bir plan olan Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı ve bu planın bölge turizmiyle alakalı ortaya koyduğu çıktılarının incelenmesi hedeflenmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı İncelemesi

Bu çalışmanın odak noktası olan İstanbul Tarihi Yarımada yakın zamanda ihtiyacı hissedilen yönetim planına kavuşmuştur. 2011 senesinin Aralık ayında İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nce kabul edilen yönetim planı (İBB, 2012) sayesinde artık Tarihi Yarımada'yla ilgili esaslar ve politikalar belirlenmiş ve belgelenmiştir. Bu bölümde amaç Türkiye'de yeni gündeme gelen “yönetim planı” kavramının açıklanması, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın hazırlanma sürecinin özetlenmesi ve bu yönetim planının özellikle bölgenin turizmi için ne gibi yaklaşımlar getirdiğinin ortaya koyulmasıdır.

3.1 Yönetim Planı Kavramı, Amaçları ve Getirileri

Küreselleşmeyle birlikte çeşitlenen ihtiyaçlar kentlerin büyüme hızını arttırmış ve çoğunlukla çarpık kentleşme gibi sorunlar doğurmuştur. Yüksek oranda kent sınırları içinde bulunan kültürel miras alanları da kentlerin hızla yayılıp büyümesinden muzdarip olabilmektedir. Kentin birçok dinamiğinin ve kentte büyüyen birçok sektörün kültürel miras alanlarını da tehdit ettiği çokça karşılaşılan bir gerçektir.

Bu sorunlar karşısında kültürel miras alanlarının kayıplar ya da istem dışı ve kontrolsüz değişimlere maruz kalmayacak şekilde yönetilmesi zorunluluk haline gelmiştir (Türkiye Mimarlar Odası [TMMOB], 2007, s.219). Bu yöndeki

yaklaşım kısaca “Yönetim Planı” kavramıyla açıklanabilir. Yönetim planı yahut diğer bir deyişle “Alan Yönetimi” esas olarak kültürel mirasın varlığını sürdürmesi ile günümüz dünyasının ihtiyaçlarını birleştirmeyi amaçlayan, sürdürülebilirlik ve katılımcılık ilkelerini benimseyen bir yönetim anlayışıdır (Pulhan, 2009, s.135). Yönetim planı düzenleyicidir, koordinasyonu sağlamaya yarar. Gül Pulhan’ın da belirttiği üzere bir kültürel miras alanında farklı ilgi ve çıkar gruplarının talepleri olabilir. Yönetim planı esas olarak bu farklı taleplerin ve beklentilerin dengelenmesine, öncelikli olanların belirlenmesine yarar (ibid, s.219). Kısaca, koruma alanlarında alan yönetimi: “kaynaklar üzerindeki baskıları azaltacak ve alanın tümünün daha iyi algılanmasını sağlayacak, çevresel kaliteyi ve yaşam kalitesini yükseltecek planlama önlemlerinin bir bileşkesi” (Gülersoy, 2012, s. 93) şeklinde tanımlanabilir.

Yönetim planları disiplinlerarası çalışmaların sonucunda ortaya çıkmaktadır. Örneğin bir kültürel miras alanı için; koruma uzmanı, mimar, şehir plancı, tarihçi, sanat tarihçisi, doğa bilimci, sosyolog, ekonomist, turizmci, vb. birçok farklı uzmanlık alanından insan uzlaşma ve diyalog zemininde beraber çalışır (TMMOB, 2007, s.219). Ancak farklı disiplinlerden olan uzmanların koordinasyonu ve beraber çalışabilmesinin sağlanması yönetim planının akıbeti için çok dikkat edilmesi gereken bir konudur. Yönetim planı hazırlanma sürecinde otorite sorunlarının yaşanmaması için ilgili söz sahiplerinin sorumlulukları, yetkileri ve prosedürler en baştan belirlenmelidir (Ringbeck, 2008, s.32).

Bir yönetim planında en baştan belirlenmesi gereken konulardan biri de hedef ve stratejilerdir. Yönetim planlarının hedef ve stratejilerinin belli prensiplerle uyumlu olması gerekmektedir ve bu temel prensipler UNESCO’nun

konvansiyonlarında belirtilmektedir. Bu yönüyle UNESCO konvansiyonları yönetim planlarının hazırlanması aşamasında yol gösterici konumundadır. Ayrıca 1972 yılında hazırlanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirası Koruma Sözleşmesi'ni imzalayan ülkelerin korunacak alana uygun yasal, bilimsel, yönetsel ve finansal önlemleri alması ve bu önlemler hakkında komiteyi bilgilendirmesi yükümlülük haline getirilmiştir (TMMOB, 2007, s.220). Türkiye de bu sözleşmeyi 23 Mayıs 1982 tarihinde onaylamış ve sözleşme 1983'te resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2011). Bu sözleşmelerde belirtilen uluslararası prensiplerin hayata geçirilmesi sürecinde ICOMOS ve Uluslararası Kültürel Değerleri Koruma ve Düzenleme Çalışmaları Merkezi (ICCROM) gibi uluslararası kuruluşlar danışmanlık hizmeti vermektedir.

Tüm bu bilgiler ışığında, uluslararası tüzüklerle belirlenen prensip ve değerlere uygun olan yönetim planlarının temel amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- “ - Korunacak alanın gelecek kuşaklara aktarımında süreklilik sağlanması
- Sıradışı kültürel değerlerin ulusal ve uluslararası ölçekte vurgulanması
- Alanla ilişkili her birey ve kurumun yönetimin amaç, politika, strateji ve eylemlerine etkin biçimde katılımının sağlanması ” (TMMOB, 2007, s.222)
- “- Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulması
- Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının gözetilmesi
- Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanındaki tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılması” (Gülersoy, 2012, s.101)

Günümüzde koruma alanları için yönetim planları hazırlamanın sebeplerinden biri de Dünya Mirası Listesi'dir. Çünkü, artık bu listeye alınmak ya da bu listeden çıkarılmamak için şart koşulan ilk önlem alan yönetim planları hazırlanmasıdır (Pulhan, 2009, s.136).

Yukarıda belirtilen bütün bu unsurlar doğrultusunda hazırlanan yönetim planlarının getirilerinin neler olabileceği de üstünde durulması gereken konulardan biridir.

Yönetim planının birincil amacı olan koruma konusu, planın öncelikli getirilerinden biri olarak görülebilir. Daha önce de bahsedildiği gibi kültürel değerlerin korunmasının teminatı olarak hazırlanmaya başlanan yönetim planları koruma ilkesinin ön planda olduğu, korunacak bölgenin dışarıdan gelebilecek fiziksel, demografik, siyasi, vb. baskılara karşı koyabilmesinin yollarının belirlendiği ve belli periyotlarda bu yolların güncellendiği ve değerlendirildiği raporlardır. Böylece yönetim planları sayesinde korunması gereken alanların, bu alanlarının kültürel değerlerinin gelecek nesillere aktarılması teminat altına alınır. Tabi ki ulusların mevzuatlarında yönetim planlarının yaptırım gücü olması planların olumlu etkilerinin görülmesi adına çok önemlidir.

Sürdürülebilirlik, yönetim planlarının artlarından bir diğeridir. 21.yy.'ın politik mefhumu olan sürdürülebilirlik (Ringbeck, 2008, s.52) yönetim planlarında da üstünde durulan ve amaçlanan konulardan biridir. Paralel olarak sürdürülebilirlik, iyi uygulanan bir yönetim planının da getirilerindedir. Sadece fiziksel olarak değil ekonomik ve sosyal açılarından da sürdürülebilirlik yönetim planlarının hayata geçirmek istediği bir özelliktir. Fiziksel olarak sürdürülebilirlik,

alan planlarında belirtilmiş risk yönetimi, ziyaretçi yönetimi, restorasyon gibi bölümlerde ele alınır. Fakat bu önlemler için bir bütçe gerekir. Tam bu noktada alan yönetim planlarında koruma alanının kendi kendini finanse edebilmesi için alternatifler hazırlanması konusu tartışılmaktadır.

Yönetim planları içerisinde koruma alanlarıyla ilgili detaylı bilgiler ve raporlar da bulunur. Bu yönüyle yönetim planları bilgilendirici nitelik de taşır. Bölge hakkında bilgilendirilmesi gereken en önemli kesim yerel halk olarak görülebilir. Yönetim planlarının olmazsa olmazı olarak nitelendirilebilecek “katılımcılık” ilkesi ve bu doğrultuda gerçekleştirilen “katılımcı planlama” bölgedeki “kurum ve kuruluşların duyarsızlığını, halkın bilinçsizliği ve ilgisizliği sorununu aşabilir.” (Gülersoy, 2012, s.95).

Yönetim Planlarının birebir ilişkili olduğu önemli konulardan olan turizm, yönetim planlarının hem getirilerinden hem götürülerinden olabilir. Yönetim planları koruma bölgelerinin tanınırlığının artmasına katkıda bulunur. Özellikle de UNESCO Dünya Mirası listesine girebilen koruma alanlarına olan rağbet bilinmektedir. Miras alanlarının sürdürülebilirliğinin korunması ve geliştirilmesi kültür turizmi getirileriyle güvence altına alınabilir (Ringbeck, 2008, s.47). Ancak yine Ringbeck’in belirttiği üzere miras alanlarına büyük yararı dokunan turizm bu alanları kendi başarılarının kurbanı da yapabilir (ibid.). İşte tam bu noktada alan yönetiminin doğru kurgulanması önem kazanmaktadır. Ziyaretçi yönetimi başlığı altında ele alınması gereken bu hususta, turizm stratejilerinde salt olarak ziyaretçi sayılarının artışı değil, koruma-kullanma dengesi gözetilmelidir. Bilindiği üzere kalabalık turist grupları hem yapılan ziyaretin kalitesini düşürebilir hem de

alanlara fiziksel zararlar verebilir. Bu yüzden ziyaretçi rehberliği konsepti yönetim planlarına en başından konulması gereken maddelerdendir (ibid).

Tüm bu bahsedilen yönetim planı getirilerinin gözlemlenebilmesi için planın hayata geçirilmesi gerekmektedir. Planın uygulanmasının önünde yasal engel olmamalıdır. Aksine yönetim planının mevzuatta kendine yer bulması ve hayata geçirilmesi için hukuki destek görmesi gerekmektedir.

Bir alan yönetimi uygulaması olarak İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı bu çalışmanın odak noktasıdır. Bir sonraki bölümde Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın nasıl hazırlandığı, ne gibi süreçlerden geçtiği ve daha spesifik olarak yönetim planının “bir kültür turizmi destinasyonu olarak Tarihi Yarımada” elde etmek adına neler söylediği açıklanmaya çalışılacaktır.

3.2 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Nasıl Hazırlandı?

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'na derinlemesine bakmadan önce “Alan Yönetimi” kavramının Türkiye’de nasıl mevzuata girdiğine bakmak gerekir. 1983 yılından beri yürürlükte olan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunu’nda 2004 yılında yapılan değişikliklerle (10, 11 ve 12. Fıkralar) sitler için “alan yönetimi kavramı kanuna girmiş bulunmaktadır (Pulhan, 2009 s.135). 2004 yılında kanunda yapılan değişikliklerden biri olan 10. ek fıkroda devletin yönetim alanı tanımlaması bulunmaktadır: “*sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun*

kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, plânlama ve koruma konusunda yetkili merkezî ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.”

Daha sonraki ek olan 11. fıkrada ise yönetim planının tanımı yapıp yürürlüğe sokulmuştur: *“yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı plânı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar plânını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır.”*

12. fıkrada ise yönetim alanlarına dahil olmayan fakat planlarda bahsi geçen “bağlantı noktası” kavramıyla ilgili özel durum belirtilmiştir.

2010 yılında sunulan “İstanbul TYA Yönetim Planı Çalışması Bilgilendirme Broşürü”nde da belirtildiği üzere yönetim planı kavramı 2000 yılından beridir Dünya Mirası Sözleşmeleri içinde yer almaktadır (2010). Türkiye de 2863 sayılı kanuna yaptığı ekler ve değişiklikler ile bir nevi uluslararası mevzuata uyum sağlamıştır. 1985 yılından itibaren Dünya Mirası Listesi’nde yer alan İstanbul Tarihi Alanları ile ilgili olarak, UNESCO’nun 2006 yılında yayınladığı bildirgeye göre, değişen kanunun da yardımıyla bir takım değişiklikler, uygulamalar yapma gereği ortaya çıkmıştır. Dünya Mirası listesindeki alanlar için bütüncül bir yaklaşımın öngörülmesinden sonra Tarihi Yarımada’nın tamamı ve tampon bölgeleri alan sınırları olarak belirlenerek ilgili

kanunun 2a maddesine göre “İstanbul Sit Alanları Alan Yönetim Başkanlığı” İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulmuştur (Bilgilendirme Broşürü, 2010).

İstanbul Sit Alanları Yönetim Başkanlığı Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nı tek başına hazırlamamıştır. Ajans ve Bütçe Komisyonu’nun 16.09.2009 tarih ve 349 sayılı kararı ile planın hazırlanmasının BİMTAŞ tarafından gerçekleştirilmesine karar verilmiştir ve İBB Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü’nün de katılımıyla projenin hazırlanmasına başlanılmıştır (Alan Başkanlığı, 2012).

Yönetim Planı’nın hazırlık sürecinden bahsetmek gerekirse, 03.11.2009 tarihinde imzalanan sözleşme ile başlangıcı yapılan plan için (Alan Başkanlığı, 2012), 4 ana safha belirlenmiştir. Bunlardan ilki alanla ilgili farklı farklı projelerin derlenip ortak bir veritabanı oluşturulmasıdır. Bu safhanın sonunda yönetim planı için “Analitik Etüt Raporu” hazırlanmıştır (Bilgilendirme Broşürü, 2010, s.4).

İkinci aşamada yönetim planı alanına yönelik “güçlü-zayıf yönler ve fırsatlar-tehditler” (SWOT) analizi yapılmıştır ve planın vizyonu ve temel hedefleri bu aşamada belirlenmiştir. Üçüncü safhada hedef ve stratejiler belirlenerek eylem planı oluşturulmuştur (ibid.). Son aşamada ise İstanbul Tarihi Yönetim Planı kamuoyuyla paylaşılmıştır (ibid.). 2011 yılının Ekim ayında son halini kazanan Yönetim Planı 11 Mayıs 2012’de kamuoyuyla paylaşılmıştır (İBB,2012).

Yönetim planının hazırlanma sürecinde arama konferansları düzenlenmiştir. Bu konferanslarda görüşleri alınan birçok uzman kişi ve kurumlar

bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda, Tarihi Yarımada üzerinde söz sahibi olan paydaşları görmek mümkündür.

Tablo2: Tarihi Yarımada Üzerinde Söz Sahibi Olan Kurumlar

Uluslararası Kuruluşlar	UNESCO, ICOMOS, ICCROM, IUCN, ICOM, EUROPA NOSTRA
Merkezi Yönetim Kurumları	Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bakanlar Kurulu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı
Merkezi Yönetim (İl)	İstanbul Valiliği, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, İstanbul İl Özel İdaresi
Yerel Kurumlar ve Uzmanlaşmış Birimler	İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, İstanbul Sit Alanları Alan Yönetim Başkanlığı, İstanbul (2,4,7) No.'lu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları, İstanbul Yenileme Alanları Koruma Bölge Kurulu
Yerel Yönetim (İl Düzeyi)	İBB, İBB İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı altında Planlama Müdürlüğü ve Koruma Uygulamaları ve Denetimi Müdürlüğü, İBB Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü
Yerel Yönetim (İlçe Düzeyi)	Fatih Belediyesi, Eyüp Belediyesi, Zeytinburnu Belediyesi, Bayrampaşa Belediyesi

(İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011)

Tarihi Yarımada Yönetim Planı dört ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin ilki “İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Alanının Tanımlanması”dır. Bu bölümde yönetim planı sorumluluğundaki alanın; konumu, sınırları, tarihsel gelişim süreci farklı alt başlıklarda anlatılmıştır. Daha sonra Alan’daki kültür ve tabiat varlıkları ve Dünya Miras noktaları ifade edilmiştir.

Yasal ve kurumsal çerçevenin de ayrı bir alt başlıkta açıklanmasından sonra Alan'ın doğal, fiziki, sosyal ve ekonomik yapısı, erişilebilirliği ve ulaşımı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Son olarak da Alan'ın bölgelemesi yapılmıştır.

İkinci bölüm, "Tarihi Yarımada Yönetim Planı" başlıklı temel ilkelerin ve çıktıların ifade edildiği, yönetim planının en önemli bölümü olarak yorumlanabilir. Bu bölümde ilk olarak planın vizyonu, planlama ilkeleri ve politikaları görülmektedir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın temel vizyonu: "Zengin tarihi birikimini koruyup, yaşayan, üreten, sosyal-ekonomik mekansal ve kültürel kimliğini geleceğe aktaran bir Tarihi Yarımada için kullanıcıların ve yaşayanların katılımıyla tüm kurul ve kuruluşları ile eşgüdüm ve şeffaflık içinde yürütülen; Tarihi Yarımada'nın üstün evrensel değerini koruyan bir yönetim planı" (ibid., s. 125) şeklinde tanımlanmıştır. Daha sonra Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın hedefleri, stratejileri ve eylemleri yedi farklı başlık altında belirtilmiştir:

- Yönetim ve Organizasyon
- Koruma, Planlama ve Yaşam Kalitesi
- Erişilebilirlik
- Alanın Öneminin ve Değerinin Algılanması
- Eğitim, Bilinçlendirme ve Katılım
- Ziyaretçi Yönetimi
- Risk Yönetimi

(Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011)

Bir sonraki alt başlıkta ise Tarihi Yarımada sınırları içerisinde bulunan dört ayrı Dünya Miras Alanı için de hedef, strateji ve eylemler belirtilmiştir.

Üçüncü bölüm olan “İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Projeleri/Proje Paketleri” başlıklı bölümdeyse yukarıda hedef, strateji ve eylemleri belirlenen yedi farklı başlık ve dört farklı Dünya Miras Alanı için kırkdokuz ayrı proje tanıtılmıştır. Projelerin belli başlı kategorilere ayrılmasındaki sebeplerden biri her projenin sorumluluğunu o konuda uzman kurumlar arasında paylaşmaktır. Her projenin altında sorumlu ve ilgili kurumlar önceden belirlenmiş olup projenin hangi vadede (kısa,orta veya uzun) gerçekleştirilmesinin hedeflendiği not edilmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise “Uygulama, gözden geçirme ve güncelleme süreci” açıklanmıştır. Bu bölümde haklarında detaylı bilgi verilen: Aktörler ve Paydaşlar; Uygulama Süreci; Çalışma Programı (Etaplama); Rapor Elde Etme; Kamu Bilincinin Arttırılması Programının Oluşturulması; Gözden Geçirme, Güncelleme ve Değerlendirme Süreci gibi konu başlıkları bulunmaktadır.

Ancak projelerin uygulanabilirliği konusunda ciddi soru işaretleri göze çarpmaktadır. Türkiye’de alan yönetimi ve yönetim planı ile ilgili yasal düzenlemelerin (2863 sayılı kanun ve bu kanuna getirilen 5226 sayılı değişiklik; “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”) etkin bir uygulama için yeterli düzeyde olmaması (Gülersoy, 2012, s.103) problemlerin temeli olarak dile getirilmektedir. “İlgili yönetmeliğin 13. Maddesinde, planın uygulanması ile ilgili olarak ‘Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler.’ hükmü yer

almaktadır. Ancak bu uygulamanın nasıl yapılacağı, bütçe ve programların nasıl tanımlanacağı ve denetleneceği konusunda da birçok belirsizlik bulunmaktadır.” (ibid.). Uygulanabilirlik konusundaki sıkıntılar eski Alan Başkanı İhsan Sarı'nın da değindiği bir problemdir ve Sarı'ya göre Alan Yönetim Planı'nın yürürlüğe geçebilmesinin önündeki en büyük engel hukuki altyapı eksikliğidir (Kişisel görüşme, Mart 2013).

Tarihi Yarımada Yönetim Planı Yürütme Kurulu'nda da yer alan Yıldız Teknik Üniversitesi (YTÜ) Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. İclal Dinçer de yönetim planının uygulanabilirliği konusunda çekincesi olan (Kişisel görüşme, Aralık 2012) akademisyenlerdendir. İclal Dinçer'in belirttiği üzere planın onayının üstünden 1 yıl geçmesine rağmen gerçekleştirilmeleri beklenen projelerin hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bir yıllık süre zarfında “kısa vadede” yapılması gereken projeler yapılmadığı gibi belediyenin 2013 yılı Stratejik Planı'nda da gerçekleşmesi beklenen projeler için herhangi bir bütçe deklare edilmemiştir (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012).

Projelerin hayata geçirilmemesi yönetim planı için büyük bir sorun teşkil etmektedir fakat yine de yönetim planında kültür turizmine nasıl değinildiği tezin odak noktalarındandır. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın farklı bölümleri altında kültür turizmini dolaylı ya da direk olarak ilgilendiren konular bulunmaktadır. Ancak turizm konusu başlı başına öneme sahip bir konu olarak ele alınmamıştır. Yönetim Planının kültür turizmi için neler söylediği, ne gibi yenilikler getirdiği yahut hedeflediğini anlatan tek bölüm “Ziyaretçi Yönetimi” adı altındaki bölümdür.

3.3 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Bölgenin Turizm Performansı ve Potansiyeli Konusunda Neler Söylüyor?

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın "Ziyaretçi Yönetimi" bölümünün hemen girişindeki hedeflere bakıldığında; alternatif turizm yaklaşımlarını içeren ve kültür turizmiyle bütünleşen, sürdürülebilir bir turizm altyapısının geliştirilmesi, Tarihi Yarımada'daki tüm kültür varlıklarının ziyaretçiler için çekim merkezi haline getirilmesi, ziyaretçilerin kültür mirası alanları ve eserleri hakkında kolay ulaşılabilir bilgi ortamının sağlanması, müzelerin karşı karşıya oldukları problemlerin çözümlenerek sürdürülebilir ziyaretçi kapasitelerine ulaşmalarının sağlanması, alanın kültürel kimliğine uygun rehberlik hizmetlerinin sağlanması gibi kültür turizmiyle doğrudan alakalı temel hedefler dikkat çekmektedir. Ayrıca alanın turizm altyapısının yerel kaynaklar da kullanılarak güçlendirilmesi, alanda sunulan turizm hizmetlerinin düzenli olarak denetlenmesi, değerlendirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi gibi bölge turizminin kalitesini arttırmaya yönelik hedefler de göze çarpmaktadır (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011).

Bu bölüm altındaki birçok proje yukarıda belirtilen temel hedeflerin çerçevesinde şekillenmiştir. Gerek Tarihi Yarımada sınırları içerisindeki dört farklı noktada bulunan Dünya Mirası alanları için hazırlanan çeşitli projeler, gerekse yarımada'nın tümünü ilgilendiren ziyaretçi yönetimi projeleri, yönetim planının bölgeye uygun gördüğü turizm türünün kültür turizmi olduğu konusunda açık emareler taşımaktadır.

Yönetim planında 3 ana ziyaretçi yönetimi projesi bulunmaktadır. Bunlar: “Tarihi Yarımada Turizm Faaliyetlerinin Planlanması, İzlenmesi ve Ziyaretçi Yönetiminin Etkinleştirilmesi Projesi” , “Tarihi Yarımada Turizm Altyapısının Geliştirilmesi ve Tanıtım ve Bilgilendirme Projelerinin Eşgüdümü Projesi” ve “Tarihi Yarımada’daki Müzeler ve Sergileme Yöntemini Etkinleştirme Projesi”dir (ibid., s.265).

İlk proje kapsamında alternatif güzergahlar çıkarmak ve bu güzergahların entegrasyonunu sağlamak hedeflenmiştir. Aynı zamanda turizm faaliyetlerinin kültür mirasına ve sosyokültürel yapıya ne gibi etkileri olduğunu değerlendirme gerekliliği ortaya konmuştur (ibid., s.266). Bu hedefler doğrultusunda belirtilen eylemler ise; tüm Dünya Miras Alanları için turizm yönetim planları hazırlamak, tarihi yapıların kültür-sanat amaçlı kullanımı teşvik etmek, bölgedeki müzeleri kamu ve özel teşviklerle güçlendirerek ilgiyi arttırmak, bölgede yaratıcı endüstrileri desteklemek, bölgedeki farklı çekim noktalarının entegrasyonunu sağlamak (ibid., s.267) şeklinde özetlenebilir.

İkinci projeyse Tarihi Yarımada’da turizm altyapısının geliştirilmesi ve tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının eşgüdümü projesidir. Kültürel miras alanlarının özgün ve kapsamlı tanıtımını ve yerel halkın kültürel mirasına sahip çıkmasını sağlayarak onları turizm faaliyetlerine ortak etmeyi hedefleyen (ibid., s.272) bu projenin çıktıları şu şekilde özetlenebilir: “Dünya Miras Alanları’nın tanıtımını geliştirmek, rehberlerin kültürel miras hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlamak, yerel halkın kültürel miras hakkında bilinçlenmesini sağlamak, yerel halkın turizm alanındaki becerilerini arttırmak, nitelikli butik otel ve aile pansiyonculuğunu desteklemek.” (ibid., s.270).

Üçüncü ve son projeyle Tarihi Yarımada'daki müzeler ve sergileme yöntemlerinin etkinleştirilmesi projesidir. Bu projede müzelerin sürdürülebilir ziyaretçi kapasitelerine ulaştırılması, sergilenemeyen eserler için yeni müzeler açılması ve spesifik olarak "Tarihi Yarımada Müzesi" kurulması hedeflenmiştir (ibid., s.273). "Her müze için "müze yönetim planı" hazırlamak; müze yönetimini kolaylaştırmak için mali, yasal ve yönetsel önlemler almak; kültür kurumlarıyla özel sektör arasında ortaklıklar kurmak" (ibid., s.274-275) bu proje kapsamındaki eylemlerdir.

Ziyaretçi yönetimi bölümü dışında da bölge turizmiyle ilgili bazı hedefler vardır. Bu hedeflerle İstanbul Tarihi Yarımada'da bulunan 4 farklı Dünya Mirası Alanı için oluşturulan ayrı ayrı projelerde karşılaşmak mümkündür. Kısaca belirtmek gerekirse dört Dünya Mirası Alanı için de ortak olarak "kültür turizmini geliştirmek amacıyla ulusal ve uluslararası işbirliği ve paylaşımı sağlayacak etkinlik ağının kurulması" (ibid.) amacı görülmektedir. Alanlara ayrı ayrı bakıldığında Sultanahmet çevresi için "müzeler alanı" yaratmak hedefi; Süleymaniye ve Zeyrek bölgesi için tescilli yapıların ve geleneksel sokak dokusunun korunması hedefi; Kara Surları içinse araştırma merkezi ve açık hava müzesi kurma hedefleri göze çarpmaktadır (ibid.). Son olarak her dört bölgenin de yeniden hazırlanan broşür, bilgilendirme panoları, etkileşimli internet siteleri, yayınlar ve haritalarla tanıtım standartlarının yükseltilmesi projelerinin (ibid.) de olduğunu belirtmek gerekir.

Tarihi Yarımada turizmi üzerine hazırlanan tüm bu proje, hedef ve eylem planlarına bakıldığında bölgedeki mevcut turizm faaliyetlerinde yöntem değişikliğine gidilmesinin işaret edildiği görülebilir. Başka bir deyişle Tarihi

Yarımada'da tercih edilen turizm türünün değişmesinin gerekliliği ortaya konulmaktadır. Tercih edilmesi gereken yeni turizm türü "kültür turizmi"ni işaret etmektedir. Tezin önceki bölümlerinde belirtilen kültür turizminin temel nitelikleri ve bu nitelikler doğrultusunda önerilen turizm yaklaşımlarının hemen hepsi Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın içinde kendisine yer bulmuştur.

Örneğin, yönetim planında bulunan; alternatif turizm güzergahları oluşturmak, yerel halkın turizmden pay almasını sağlamak, kültürel mirası korumak ve nitelikli tanıtımını gerçekleştirmek, kültür-sanat aktivitelerinin bölgede daha fazla gerçekleştirilmesini teşvik etmek, kültür ekonomisinin önemli bileşenlerinden müzelerin sayılarının artırılması ve nitelik olarak geliştirilmesini sağlamak gibi turizmle doğrudan alakalı genel hedeflere bakıldığında bu hedeflerin kültür turizminin nitelikleriyle uyum içinde olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Son olarak, yukarıda belirtilen bölge turizmiyle alakalı tüm bu yönetim planı maddelerinin yanısıra planın hemen girişinde Tarihi Yarımada için hazırlanan SWOT analizinde alanın güçlü yönlerinden biri olarak "kültür turizmi açısından cazibe merkezi olması"nın (ibid.) belirtilmesini unutmamak gerekir. Benzer şekilde, yönetim planının planlama ve katılıma yönelik temel ilke ve politikalarında "taşıma kapasitesini gözeterek kültür turizminin teşvik edilmesi" maddesinin altına çizilmesi alan için uygun turizm türünün kültür turizmi olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Özetle, Tarihi Yarımada'nın gelecek planlamasının yapıldığı yönetim planında turizm konusunda doğrudan veya dolaylı olarak kültür turizminin öne çıkarıldığı bir gerçektir. Günümüzde, uzmanların ve akademisyenlerin

(Aksoy&Enlil, 2010; Pekin, 2011; Enlil, Dinçer, Evren, Seçkin, 2011) İstanbul'un ve Tarihi Yarımada'nın yanlış turizm politikalarıyla yönetildiğini dile getirdiği göz önünde bulundurulduğunda bu problemin alternatifinin kültür turizmi olduğu Tarihi Yarımada Yönetim Planı'yla da bir kez daha belli olmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İstanbul Turizm Ana Planı İncelemesi

Tarihi Yarımada Yönetim Planı birçok konuda bölgenin geleceğini planlayan bir çalışmadır. Ancak özellikle turizm konusunda İstanbul'un ve Tarihi Yarımada'nın geleceğinin planlandığı, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda da birçok yerde birlikte hareket edilecek projeler arasında gösterilen, bir önemli proje daha vardır. Bu proje "İstanbul Turizm Master Planı" veya "İstanbul Turizm Ana Planı" olarak adlandırılmaktadır. Henüz hazırlanma safhasında olan, arama konferanslarının ve çeşitli çalıştayların devam ettiği İstanbul Turizm Ana Planı, Tarihi Yarımada'daki yeni kültür turizmi stratejilerinin incelendiği bu tezde üstünde durulması gereken ikinci önemli belgedir. İstanbul Turizm Ana Planı henüz tamamlanmadığı için referans noktası olarak "İkinci Arama Konferansı Konferans Raporu" alınmıştır.

4.1 İstanbul Turizm Ana Planı Nedir?

Öncelikle "Turizm Master Planı" kavramını kısaca tanımlamak gerekirse: Bu planlar; "planlama, kurumsal güçlendirme, mevzuat ve düzenlemeler, ürün geliştirme ve çeşitlendirme, pazarlama ve tanıtım, turizm altyapısı ve üstyapısı, ekonomik etkiler, insan kaynaklarının geliştirilmesi, sosyo-kültürel ve çevresel etkiler gibi temaların üstünde durularak turizmin uzun vadeli (10-20 yıllık) bir kalkınma çerçevesine sahip olması amacıyla belirlenen politika ve stratejilerin sunulduğu çalışmalardır." (UNWTO, 2012).

İstanbul Turizm Ana Planı da İstanbul turizminin ihtiyaçlarını belirlemek ve bütünleşik bir turizm politikası oluşturmak adına hazırlanmaya başlanmıştır. İstanbul Turizm Ana Planı hazırlanırken İstanbul ÇDP kararları bağlamında hareket edilmiştir (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Mart 2013). Plan, İBB adına BİMTAŞ sorumluluğunda, YTÜ tarafından hazırlanmaktadır (Gürsoy, 2012). İstanbul Turizm Ana Planı'nı ihaleye çıkararak ve bu planı sürdüreceği olan kurum İBB Planlama Müdürlüğü'dür (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012). Ayrıca İstanbul Turizm Ana Planı'nın statüsü Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın statüsünden farklıdır (ibid.). İclal Dinçer'in tabiriyle turizm ana planı kapsamında belediye YTÜ'ye farklı dönemlerde çeşitli sektörlerin bilimsel çalışmalarını yaptırmaktadır ve bu çalışmalara uygun buldukları takdirde resmi plan kararlarında yer vereceklerini belirtmektedir (Kişisel görüşme, Aralık 2012).

İstanbul Turizm Ana Planı'nı kısaca; sürdürülebilir bir çevre, insan odaklı planlama ve herkes için kent temel ilkeleri çerçevesinde kültür eksenli stratejiler üzerinden turizm geliştirme vizyonuna sahip olan bir plan olarak (BİMTAŞ&YTÜ, 2012) tanımlamak gerekir.

Turizm Ana Planı hazırlanırken farklı uzmanlık alanlarından birçok paydaşın görüş ve önerilerinden de faydalanmak amaçlanmıştır. Örneğin, yapılan İkinci Arama Konferansına kamu kurumlarından 29, özel sektörden 19, STK'lardan 23 ve akademisyenlerden 8 kişi katılmış ve toplantı toplam 79 katılımcının fikirleri alınmıştır (BİMTAŞ&YTÜ, 2012).

Aşağıdaki tabloda 4 ana kategoriye ayrılmış bir şekilde konferansta temsilcileri bulunan kurumların bazılarını görmek mümkündür.

Tablo3: İstanbul Turizm Ana Planı İkinci Arama Konferansı Katılımcı Listesi

Kamu Kuruluşları	Özel Sektör/Turizm İşletmeleri	Sivil Toplum Kuruluşları	Üniversiteler
Tarihi Çevre Koruma Müdürlüğü -İstanbul Büyükşehir Belediyesi -Alan Başkanlığı -İstanbul Kalkınma Ajansı -Kültür ve Turizm Bakanlığı -Kültür A.Ş -Milli Saraylar	-TÜRSAB -İstanbul Culinary Institute -Sakıp Sabancı Müzesi -THY -Cumhuriyet Gazetesi	-TURAD -TUYAD -Türkiye Otelciler Federasyonu -Turizm Geliştirme Vakfı -Sanat Tarihi Derneği -Ekoturizm ve Sürdürülebilir Turizm Derneği	- Mimar Sinan Üniversitesi -Yıldız Teknik Üniversitesi -Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü -Boğaziçi Üniversitesi -İstanbul Üniversitesi

İstanbul Turizm Ana Planı Arama Konferansı Konferans Raporu (2012)

4.2 İstanbul Turizm Ana Planı Tarihi Yarımada Hakkında Neler Söylüyor?

Öncelikle tekrar belirtmek gerekir ki İstanbul Turizm Ana Planı henüz tamamlanmamıştır. Bu yüzden bu plandan yapılan çıkarımlar 9-10 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirilen ikinci arama konferansı konferans raporunda belirtilen hedefler ve varılan sonuçlar üzerinden yapılmaktadır.

Arama Konferansı Raporu'nun hemen başında İstanbul'un tarihi, kültürel birikimi, özgün coğrafyası ve doğal değerleriyle turizm açısından çok potansiyelli bir kent olduğu ve bu doğrultuda kentin turizm geliştirme politikalarının kültür eksenli stratejiler üzerinden kurulması gerekliliği dile getirilmiştir (BİMTAŞ&YTÜ, 2012, s.2). Ayrıca yine giriş bölümünde açıkça İstanbul'un tüm bu turizm potansiyellerinin "kültür eksenli turizm stratejileri"nin gerekliliğini işaret ettiği de belirtilmiştir (ibid.).

Konferans raporunda İstanbul turizmiyle alakalı çok fazla sayıda hedef, amaç ve ilke maddelenmiştir. Ancak kültür turizmi ve Tarihi Yarımada'yla ilgili maddelerin üzerine yoğunlaşmak gerekirse:

- Kültürel mirasın geleceğe taşınması
- Kentin tarihi ve kültürel değerlerini ön plana çıkartılarak rakipsizleşmesinin sağlanması
- Kentsel dönüşümün soylulaştırma tuzağına düşmeden kenti sahiciliğiyle cazip hale getirme hedefi
- Sürdürülebilir alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi (ibid., s.11)

gibi niteliklerin planın henüz vizyon kısmında altlarının çizildiğini belirtmek gerekir.

Bu vizyon doğrultusunda ortaya konulan temel ilkeler, hedefler ve amaçlar da kültür turizmiyle uyumludur. Kentin doğal haliyle, turistikleştirilmeden sunulduğu tarih ve kültür odaklı kent turizmi hedefi bunlardan biridir. Ayrıca; kentsel dönüşümün özgün mahalleleri yok etmemesi, turistik mekanlarda

kapasitenin aşılmaması, turizmin bağımsız bir üst organizasyon tarafından yönetilmesi, paydaşlar arası koordinasyonun sağlanması, bürokratik engellerin aşılması, kültür ve turizm konularının eşgüdümünün sağlanması ve geceleme sürelerinin arttırılması gibi noktalar da temel ilkeler arasında yer almıştır (ibid., s. 11-15). Temel ilkeler arasında turistlerin Tarihi Yarımada'ya sıkışması probleminin aşılması konusu da tartışılmıştır. Bu konuya Tarihi Yarımada açısından iki farklı yönden yaklaşılabilir. Öncelikle turistlerin turizm şirketleri tarafından Tarihi Yarımada'ya sıkıştırıldıkları bu çalışmanın önceki bölümlerinde de dile getirilen bir gerçektir ve bu durum Tarihi Yarımada'nın taşıma kapasitesi açısından büyük tehlike taşımaktadır. Diğer bir yandan bahsedilen bu yoğunlaşma Tarihi Yarımada içerisinde de dengesiz dağılmaktadır. Yine daha önce belirtildiği üzere Topkapı Sarayı-Sultanahmet arasında aşırı yoğunluk gözlenirken Tarihi Yarımada'nın Süleymaniye, Zeyrek, Fener, Balat, Ayvansaray, Kara Surları gibi birçok bölgesi turizm potansiyellerinin çok altında kalmaktadır.

İkinci arama konferansında İstanbul'a uygun sürdürülebilir turizm türleri tartışılırken ön plana çıkartılan türler yine kültür turizmi veya kültür turizmine referans veren; etkinlik turizmi, inanç turizmi, gastronomi turizmi gibi türler olmuştur (ibid., s.16). Paralel olarak gelişime açık turizm türleri tartışılırken de kültür turizmi ilk sırayı almıştır (ibid., s.17). İstanbul geneli için kültür turizminin ön plana çıkartıldığı düşünüldüğünde kent içinde kültürel çekim merkezlerinin en yoğun bulunduğu Tarihi Yarımada için de aynı çıkarım yapıp kültür turizminin ön planda tutulması gerektiği söylenebilir.

Turizm Ana Planı'nda turizmin kentteki sosyal problemleri çözmeye nasıl yardımcı olabileceği de tartışılan konulardan biri olmuştur. Bu doğrultuda Tarihi

Yarımada özelinde de paralel çıkarımlarda bulunulabilecek bazı maddeler ortaya konmuştur. Turizmle kalkınmayı mümkün kılmak için yapılan bazı öneriler şunlardır: “Yerel ve sosyal yapıya uygun turizm türlerinin tercih edilmesi; el sanatları üretimlerinin teşviği ve pazarlanması; işsiz kesimin turizm personeli olarak eğitilmesi; zanaatkarların turizm odaklı desteklenmesi; ev pansiyonculuğunun desteklenmesi.” (ibid., s.28-29).

Arama konferansında sürdürülebilirlik konusunda da yine kültür turizminin niteliklerine uygun bazı öneriler yapılmıştır. Mesela, sürdürülebilirlik için turistlerin şehrin içine girmesi gerektiği ve bu doğrultuda butik otel ve pansiyonlar ön plana çıkarılması gerektiği belirtilmiştir (ibid., s.18). Hatırlanacağı üzere bu çalışmanın da önceki bölümlerinde kültür turizmini tercih eden turistlerin büyük konaklama tesisleri yerine butik otel ve pansiyon tarzı konaklama yerlerini tercih ettikleri belirtilmişti. Yerel yatırımcıya destek ve turizm faaliyetlerini tüm aylara yaymak gibi konferans raporunda sürdürülebilirlik başlığı altında yapılan öneriler de yine hem kültür turizmiyle uyumlu hem de Tarihi Yarımada'nın da ihtiyaçlarına yönelik maddeler olarak gösterilebilir.

İkinci Arama Konferansı'nın genel değerlendirme oturumunda konferans boyunca ortaya konulan tüm bu hedef ve amaçların gerçekleştirilebilmesi için öncelikle yönetim sorununun giderilmesi gerektiği söylenmiş ve farklı uzmanlık alanlarından paydaşların katılımıyla “Turizm Platformu” kurulması ihtiyacı dile getirilmiştir (ibid., s.31). Bu platformun merkeziyetçi bir şekilde, tepeden aşağı örgütlenmemesi, aksine yatay ve yerelden örgütlenmesi gerekliliği de belirtilmiştir (ibid., s.32).

Arama Konferansı'nın sonuç bölümünde iki temel noktada katılımcıların hemfikir oldukları belirtilmiştir: “Bunlardan ilki, İstanbul'un turizm vizyonunun ve alternatif turizm türleri arasından en öncelikli olan konunun kültür ve sanat eksenli bir turizm yapılanmasına işaret etmesi olmuştur. Tartışma olmaksızın hemfikir olunan bir diğer konu da İstanbul'da turizm örgütlenmesinde bir problem yaşandığına yönelik düşüncedir.” (ibid., s.43).

Kültür ve sanat eksenli turizm türü ihtiyacı İstanbul'un olduğu kadar Tarihi Yarımada'nın da ihtiyacıdır. Yine İstanbul turizmi için belirtilen örgütlenme ve yönetim problemi Tarihi Yarımada'ya da yansımaktadır. Hatta tezin devamında daha detaylıca tartışılacağı üzere uygulama ve örgütlenme problemi sadece Turizm Ana Planı için değil Tarihi Yarımada Yönetim Planı dahil birçok proje için geçerlidir.

Özetle, Tarihi Yarımada Yönetim Planı da hazırlanmakta olan İstanbul Turizm Ana Planı da kültür turizmini bölge için en uygun turizm türü olarak ön plana çıkartmaktadır. Bölgenin ihtiyaçlarını karşılamak ve potansiyellerinden yararlanmak için her iki çalışmada da kültür turizmi işaret edilmektedir. Her iki planın da kültür turizmini işaret ettiği konusunu detaylandırmak amacıyla bu iki planın kültür turizmi açısından ortak çıktılarını belirtmek faydalı olacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın Ortak Çıktıları

Bu çalışmada şimdiye kadar İstanbul ÇDP, İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı Arama Konferans Raporu incelenmiştir. Bunun sebebi bahsi geçen üç planda da tezin odak konusu olan İstanbul Tarihi Yarımada ve kültür turizmi stratejileri hakkında önemli çıktılar ortaya konulmasıdır. Bu bölümde yakın zamanda yürürlüğe girmiş olan Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve yakın zamanda tamamlanması beklenen İstanbul Turizm Ana Planı'nın ortak çıktıları özetlenmeye çalışılacaktır. İstanbul ÇDP'de belirtilen turizm ilke ve kararlarının İstanbul Turizm Ana Planı'nın ana eksenini belirlemesi sebebiyle (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012) çevre düzeni planının çıktıları bu karşılaştırmaya katılmamıştır.

5.1 Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın Vizyonları ve Koordinasyon Durumu

İstanbul Turizm Ana Planı, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda birçok proje içerisinde bağlantılı çalışılacak planlar arasında gösterilmiştir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011). Her iki planın da hazırlanması sürecinde etkin olan İclal Dinçer'in de belirttiği üzere; Turizm Ana Planı hazırlanırken Tarihi Yarımada Yönetim Planı faydalanılan bir kaynak görevi görmüştür. Her iki planın

vizyonlarına bakıldığında da pek çok ortak nokta göze çarpmaktadır. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın vizyonu: "Zengin tarihi birikimini koruyup, yaşayan, üreten, sosyal-ekonomik mekânsal ve kültürel kimliğini geleceğe aktaran bir Tarihi Yarımada için kullanıcıların ve yaşayanların katılımıyla tüm kurum ve kuruluşları ile eşgüdüm ve şeffaflık içinde yürütülen; Tarihi Yarımada'nın üstün evrensel değerini koruyan bir yönetim planı" (ibid., s.125) olarak belirtilmiştir. Öte yandan, İstanbul Turizm Ana Planı "tarihi ve kültürü ile öne çıkan, bunu özgün değerleri ile bezeyen ve alternatifler sunabilen, bununla birlikte turizm altyapısında kaliteye ve niteliğe yönelik kaygıları olan bir kent" (BİMTAŞ&YTÜ, 2012, s. 39) vizyonuyla yola çıkarken "kültürel mirasın ve özgün değerlerin korunması" (ibid.) ilkesini temel ilke olarak benimsemiştir. Bu iki vizyon tanımından da anlaşılacağı üzere Tarihi Yarımada'nın tarihi, kültürü ve üstün evrensel değerleri her iki planın da odağında yer almaktadır. Bu açıdan her iki planın da Tarihi Yarımada üzerinde ortak değerleri ön planda tuttuğu ve uyum içinde olduğu söylenebilir. Ancak vizyon tanımlarındaki bu uyum iki planın eşgüdümü ve koordinasyonu gibi konularda aynı derecede uyumlu gözükmemektedir.

İBB, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın da İstanbul Turizm Ana Planı'nın da sorumlusu olarak durmaktadır (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012). Fakat bu durum eşgüdüm sorununu çözmemektedir. İBB bünyesinde birçok müdürlüğü ve birimi barındıran çok fazla parçalanmış bir kurumdur ve İclal Dinçer'in ifade ettiği üzere belediyenin de bu durumdan pek memnun olmadıkları bir gerçektir (ibid.). Bu parçalanmış yapının içinde Tarihi Yarımada Yönetim Planı doğrudan İBB'ye bağlı, "özerk" bir birim olan "Alan Yönetim

Başkanlığı” idaresindeyken, İstanbul Turizm Ana Planı farklı bir genel sekreterliğe bağlı “İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı” altındaki “Planlama Müdürlüğü” sorumluluğundadır (İBB, 2012).

Aşağıda gösterilecek olan İBB yönetim şeması koordinasyon ve eşgüdüm problemlerini anlamaya yardımcı olacaktır:

Tablo 4: İBB Yönetim Şeması

1. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANI

1.1. DANIŞMANLAR

1.2. GENEL SEKRETERLİK

1.2.1. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.1.1. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire

1.2.1.2. Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı

1.2.1.3. Yazı İşleri ve Kararlar Daire Başkanlığı

1.2.2. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.2.1. Park Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı

1.2.2.2. İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı

1.2.2.3. Deprem Risk Yönetim ve Kentsel iyileştirme

1.2.3. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.3.1. Fen İşleri Daire Başkanlığı

1.2.3.2. Etüd ve Projeler Daire Başkanlığı

1.2.4. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.4.1. Zabıta Daire Başkanlığı

1.2.4.2. İnsan Kaynakları ve Eğitim Daire Başkanlığı

1.2.4.3. Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı

1.2.5. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.5.1. Çevre Koruma ve Kontrol Daire Başkanlığı

1.2.5.2. Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

1.2.5.3. İtfaiye Daire Başkanlığı

1.2.6. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.6.1. Ulaşım Daire Başkanlığı

1.2.6.2. Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Daire Başkanlığı

1.2.6.3. Raylı Sistem Daire Başkanlığı

1.2.7. GENEL SEKRETER YARDIMCILIĞI

1.2.7.1. Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

1.2.7.2. Emlak Yönetimi Daire Başkanlığı

1.2.7.3. Mali Hizmetler Daire Başkanlığı

1.2.7.4. Satınalma Daire Başkanlığı

1.2.8. KAYNAK GELİŞTİRME VE İŞTİRAKLER DAİRE BAŞKANLIĞI

1.2.8.1. İştirakler Koordinasyon Müdürlüğü

1.2.8.2. İSPARK A.Ş.

1.2.8.3. BİMTAŞ

1.2.8.4. İSTANBUL ŞEHİR HATLARI A.Ş.

1.2.8.5. İMAR A.Ş.

1.2.8.6. KÜLTÜR A.Ş.

1.2.8.7. SPOR A.Ş.

İBB (2013)

Yukarıdaki yönetim şemasında görüldüğü üzere belediye başkanına bağlı farklı genel sekreterlik yardımcıları bulunmaktadır. Bu genel sekreter yardımcılara bağlı birçok daire başkanlığı da göze çarpmaktadır. Ayrıca, daire başkanlıklarının altında müdürlükler de bulunmaktadır. Örneğin, ikinci genel sekreterliğe bağlı “İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı” altında bulunan “Planlama Müdürlüğü” İstanbul Turizm Ana Planı’ndan sorumludur. Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı’nı hazırlayan Alan Yönetim Başkanlığı ise yukarıda gösterilen bu şemanın bir parçası olmamakla beraber doğrudan Belediye Başkanı’na bağlıdır. Bu durum İstanbul Turizm Ana Planı ve Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nın eşgüdüm problemleri yaşamasının en büyük sebeplerinden birini ortaya koymanın yanısıra Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nın uygulanabilirlik sorununun da en büyük nedenlerinden birini işaret etmektedir. Eski Alan Başkanı İhsan Sarı’nın belirttiği üzere Alan Başkanlığı’nın doğrudan Belediye Başkanı’na bağlı olması ve bu nedenle belediye bürokrasisine sirayet edememesi, hazırlanan planın da etkisiz kalmasına sebep olmaktadır. Başka bir deyişle belediyenin yönetim şeması Alan Başkanı’na tanımamaktadır (Kişisel görüşme, Mart 2013). Bu sebeplerden dolayı İhsan Sarı alan yönetiminin belediyenin mevcut yapısı içerisinde başarılı olmasının zor olduğunu belirtiyor (ibid.).

Bunun yanısıra iki planın da birçok ortak paydaşı vardır ancak bu paydaşların koordinasyonu da sorunlu gözükmektedir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nda da Turizm Ana Planı’nda da paydaşlar arası koordinasyonun sağlanmasına yönelik hedefler ortaya konulmuştur ancak bu hedeflerin nasıl gerçeğe dönüşeceği konusu kesin çizgilerle belli edilmemiştir. İclal Dinçer’e göre

iki planı da birlikte işletmek gereklidir fakat bunu gerçekleştirmek için kamusal bir kapasitenin olmasına ihtiyaç vardır (kişisel görüşme, Aralık 2012). Kamu yöneticilerinin her iki plandaki ortaklıkları görüp oradan çözüm üretmeleri gerekmektedir (ibid.). Planların koordinasyonu konusunda STK'ların sürece müdahil olması beklenebilir ancak İclal Dinçer'e göre STK'ların projelere dahil edilmesi konusu büyük bir soru işaretidir. Başka bir deyişle STK'lar projelerde rol alıyor "gibi gösterilmektedirler" (kişisel görüşme, Aralık 2012) ancak uygulamada STK'ların katılımından bahsetmek gerçekçi gözükmemektedir.

Özetle, vizyon ve temel ilkeler bakımından benzer temellere dayanan söz konusu iki plan hayata geçme ve aktörler arası koordinasyon sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorun aşıldığı takdirde beraber işletilebilecek birçok projeye karşılaşılabilecektir. Kültür turizmi açısından da iki planın birçok benzer ilke ve hedefe sahip olduğundan bahsedilebilir.

5.2 Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın Kültür Turizmi Açısından Ortak Çıktıları

Öncelikle, Tarihi Yarımada Planı'nın belediye meclisinden geçip kamuoyuyla paylaşıldığını ancak İstanbul Turizm Ana Planı'nın henüz hazırlanma aşamasında olduğunu belirtmek gerekir. Ancak Turizm Ana Planı'nı hazırlayan isimlerden biri olan İclal Dinçer'in aktardığına göre İstanbul ÇDP'nin turizm ilke ve kararları ve İkinci Arama Konferansı'ndan çıkan sonuçlar Turizm Ana Planı'nın ana eksenini oluşturmaktadır (Kişisel görüşme, Aralık 2012). Bu

sebeple Turizm Ana Planı hakkında yapılan çıkarımlarda “İstanbul Turizm Ana Planı İkinci Arama Konferansı Konferans Raporu” (2012) temel alınmıştır.

İki planın ortak kültür turizmi çıktılarına turizm güzergahlarının çeşitlendirilmesi hedefiyle başlanılabilir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı bu durumu alternatif güzergahlar hazırlamak başlığı altında ele alırken (2011), İstanbul Turizm Ana Planı’nda bu problem turistlerin Tarihi Yarımada’ya sıkıştırılması (2012) olarak açıklanmıştır. Tarihi Yarımada’nın İstanbul’da en fazla turist ağırlayan alan olduğu (Enlil ve diğ., 2011) bilinmektedir ancak Tarihi Yarımada içerisinde de Zeyrek, Süleymaniye, Fener-Balat gibi bazı bölgelerin Sultanahmet çevresindeki yoğunluğa kıyasla daha az ziyaret edildiği göz ardı edilmemelidir. Yani, alternatif tur güzergahlarının hem Tarihi Yarımada içerisinde hem İstanbul’un yarımada dışında kalan bölgelerinde geliştirilmesi gerekmektedir.

Planlardaki bir diğer ortak vurgu da yine ziyaretçi oranlarıyla alakalı olarak taşıma kapasitelerinin aşılması meselesidir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nda sürdürülebilir ziyaretçi kapasitelerinin gözetilmesi (2011) amaçlanırken, İstanbul Turizm Ana Planı’nda bu durum turistik mekanlarda kapasitenin aşılması (2012) olarak belirtilmiştir.

Yönetim Planı’nda değinilen konulardan bir diğeri “tarihi alanları kültür-sanat amaçlı kullanmak”tır (2011). Turizm Ana Planı’nda ise bu konu kültür ve turizm konularının eşgüdümünün sağlanması ve kullanılmayan bazı tarihi alanları dönüştürülerek kültür-sanat aktivitelerine ev sahipliği yapması (2012) önerileriyle işlenmiştir. Bu açıdan her iki plan da kültür turizminin önemli eğilimlerinden olan

sanatsal aktivitelerle çekim merkezlerini birleştirmek (Richards, 1996) stratejisi üstünde durmuştur.

Yönetim Planı'nda ayrıca doğru ve nitelikli tanımlar yapılması ve uluslararası kültür turizmi ağlarına dahil olmak gibi hedefler de belirlenmiştir (2011). Paralel olarak Turizm Ana Planı'nda da tanıtım konusundan bahsedilirken “kenti; tarihi ve kültürel değerleri ön plana çıkartarak, sahiciliğiyle rakipsizleştirme” (2012) üzerinde durulmuştur.

Planlardaki bir başka ortak tema yerel kalkınmaya olan vurgudur. Örneğin, Yönetim Planı'nda “yerel kaynakları kullanarak turizm altyapısını güçlendirmek ve yerel halkın turizm alanındaki becerilerini arttırmak” (2011) gibi maddeler göze çarpmaktayken Turizm Ana Planı'nda da aynı doğrultuda; “işsiz kesimi turizmle istihdam etmek, butik otelcilik ve ev pansiyonculuğunu teşvik etmek, el sanatları üretimini teşvik etmek” (2012) gibi hedefler dikkat çekmektedir.

Planların hayata geçirilmelerinin önündeki en önemli engellerden biri de daha önce de bahsedildiği gibi koordinasyon ve yönetim sorunları olarak belirtilmektedir. Bu sorunlar iki planında da dile getirilmiş ve problemlerin giderilmesi yönünde hedefler koyulmuştur. Turizm Ana Planı'nda açıkça örgütlenme ve yönetim problemlerinden (2012) bahsedilirken çözüm olarak “turizmin bağımsız bir üst organizasyon tarafından yönetilmesi” (ibid.) önerilmiştir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda ise yönetim sorununun aşılmasına yönelik “alanda sunulan turizm hizmetlerinin düzenli olarak denetlenmesi, değerlendirilmesi ve eksiklerinin giderilmesi” hedefi konulmuştur (2011). Yönetim Planı'nda herhangi bir üst kuruldaki bahsedilmemiştir fakat “Tarihi Yarımada Turizm Yönetim Planı”ndan (2011) bahsedilmiştir.

Şimdiye kadar her iki planın ortak çıktıları olarak gösterilen noktaların özellikleri kültür turizmi ilkeleriyle uyumlu olmalarıdır. Bunların yanında her iki belgede de doğrudan kültür turizminin gerekliliğini vurgulayan maddeler de bulmak mümkündür. Örneğin, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda "kültür turizmiyle bütünleşebilen sürdürülebilir bir turizm altyapısı oluşturmak" (2011) hedefi sıklıkla dile getirilmektedir. Aynı doğrultuda İstanbul Turizm Ana Planı'nda da doğrudan "turizmin kültür eksenli stratejilerle planması gerekliliği" ve "kültür turizmini ön planda tutmak" (2012) gibi maddeler görmek mümkündür.

Tekrar etmek gerekirse İclal Dinçer'in de söylediği gibi Turizm Ana Planı hazırlanma aşamasında sıklıkla Tarihi Yarımada Yönetim Planı'ndan da faydalanılmıştır (kişisel görüşme, Aralık 2012). İstanbul Turizm Ana Planı'nın farkı ise turizm özelinde daha detaylı çalışmaları ve çıkarımları barındırmasıdır. Ayrıca Tarihi Yarımada Yönetim Planı sadece Tarihi Yarımada üzerine yoğunlaşırken Turizm Ana Planı'nda tüm İstanbul'un turizm planlaması yapılmaktadır. Fakat görüldüğü üzere her iki plan da Tarihi Yarımada'nın kültür turizmi stratejileriyle ilgili birçok ortak veri ortaya koymaktadır. Bu noktadan sonra yapılması gereken bu verileri doğru değerlendirip projeleri hayata geçirmeye çalışmaktır

ALTINCI BÖLÜM

Değerlendirme ve Sonuç

Tezin şimdiye kadarki bölümlerinde Tarihi Yarımada'ya yönelik kültür turizmi yaklaşımları İstanbul ÇDP, İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve 2013 yılı içerisinde tamamlanması beklenen İstanbul Turizm Ana Planı çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Genel olarak yarımada turizmi için olumlu çıktılar alınabilecek olan bu çalışmaların bölge kültür turizmine ne gibi katkılar sağlayabileceğinin analizini dikkatli bir şekilde yapmak gereklidir.

İclal Dinçer'in belirttiği üzere yönetim planı içerisinde yer alan; fiziki durumun iyileştirilmesi, altyapı çalışmaları, koruma bilincinin yerleştirilmesi, tarihi silüeti bozan kaçak yapıların temizlenmesi gibi birçok proje pakedi kültür turizmine katkıda bulunacak çalışmalar olarak değerlendirilebilir (Kişisel görüşme, Aralık 2012). Bu unsurların yanısıra Tarihi Yarımada turizmi üzerine en çok değerlendirmenin yapıldığı bölüm ise "Ziyaretçi Yönetimi" bölümüdür. Bu bölüm içerisinde; sürdürülebilir ziyaretçi kapasitelerine ulaşmak, tarihi alanları ve kentsel çekim merkezlerini kültür-sanat amaçlı kullanmak, yerel halkın turizm ekonomisine katılımını sağlamak, kültürel miras alanlarıyla ilgili doğru ve nitelikli tanıtım yapmak gibi kültür turizmiyle uyumlu ve aynı zamanda bölgenin ihtiyaçlarına da yönelik olan hedef, ilke ve proje ile karşılaşılmaktadır (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011). Ancak önemli olan, olumlu çıktılar vermesi beklenen bu projelerin ne kadar hayata geçirilebileceği olarak gözükmektedir.

İstanbul Turizm Ana Planı'nın ise yarımada'nın kültür turizmi stratejilerine nasıl bir etki yapabileceği hakkında çıkarımlarda bulunmak daha zor gözükmektedir. Çünkü İstanbul Turizm Ana Planı'nın ana eksenini belirlenmiş olsa bile plan henüz tam anlamıyla tamamlanmamıştır. Bu plandan beklenen çıktılar ve ürünlerin yönetim planındakilerden farklı olacağı da belirtilmektedir (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012). Daha önce de ifade edildiği üzere bu plan İstanbul turizmi üzerine yapılmış bilimsel çalışmalar olarak görülebilir ve belediyenin Turizm Ana Planı'nın kararlarını uygun gördüğü takdirde kullanacak olması söz konusudur (ibid.).

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'na dönmek gerekirse, planın hayata geçirilmeyle, uygulamayla ilgili problemleri olduğundan bahsetmeden önce planın proje ve hedefler bazında da eksikleri olduğunu belirtmek gerekmektedir. Örneğin, Tarihi Yarımada kültürel miras alanlarında yaşayan insanların bölgede kalması, yerlerinden edilmemesi yönlerindeki projelerin geliştirilmesinde büyük eksiklikler göze çarpmaktadır (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012). İclal Dinçer bu eksikliği yorumlarken; yerel yöneticilerin bölge halkının yerinde kalması yönündeki projeleri istemediklerini ve yerel yöneticilerin kültür turizmi anlayışlarının bölgeyi "pırıl pırıl" sunmak yönünde olduğunun altını çizmektedir (ibid.). Yine Dinçer'e göre, yerel yöneticiler tarafından, bölgeyi ziyaret eden turistlerin fakir halkı görmemesi istenmektedir (ibid.). Ancak bu anlayış kültür turizmi temel ilkeleriyle uyumsuzdur. Daha önce de belirtildiği üzere kültür turistinin amacı ziyaret ettikleri alanları tüm sahiciliğiyle deneyimlemektir. 22 Mart 2012 tarihinde İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirilen "Kültür Turizmi: Teori ve Pratik" başlıklı "Perşembe Konuşmaları"nda söz alan Manzara

İstanbul Yöneticisi Erdoğan Altındış de İstanbul'a gelen turistlerin artık şehri gerçek anlamıyla deneyimlemek istediklerini, şehrin sadece güzelliklerini değil kötü yanlarını da görmek istediklerini belirterek miras alanlarının “gerçek” çevrelerinden kopartılmaması gerekliliğinin altını bir kez daha çizmiş bulunmaktadır. Faruk Pekin de Tarihi Yarımada'da daha önce halkla birlikte harekete geçmenin hiç denenmiş bir yöntem olmadığını ifade ederken yerel halkın meslek eğitimleriyle, zanaat kazandırılarak, ev pansiyonculuğuna ve kafe işletmeciliğine teşvik edilerek ekonomiye kazandırılmasının gerekliliğinden bahsetmektedir (Kişisel görüşme, Şubat 2013).

Başka bir deyişle Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda sosyal projeler bazında büyük eksiklikler bulunmaktadır. Eski Alan Başkanı İhsan Sarı yönetim planında sosyal projelere gereken ilginin gösterilmediği savını kabul edebileceğini belirtirken bu eksikliğin sebeplerinden biri olarak Tarihi Yarımada'nın çok fazla ve farklı değişkenlere sahip olmasını göstermiştir (Kişisel görüşme, Mart 2013). İhsan Sarı'ya göre Alan'daki bazı temel sorunlar halledilmeden sosyal projelere eğilmek kolay değildir (ibid.). Ancak üst ölçekli İstanbul ÇDP'nin bile en öncelikli ilkeleri turizmin yerel halka katkıda bulunacak şekilde geliştirilmesi sürekli olarak tekrarlanırken Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda yerel halkla ilgili sosyal projelerin adeta geçiştirilmiş olması yönetim planının dikkat çekilmesi gereken eksiklerinden biri olarak göze çarpmaktadır.

Turizmi ve özellikle kültür turizmini bir yerel kalkınma aracı olarak kullanma fırsatının Tarihi Yarımada projelerinde kendine pek yer bulmadığını söylemek mümkündür. Ancak ülkemizde uluslararası kuruluşlar, devlet ve özel sektör ortaklığıyla hazırlanan, turizmle kalkınmayı hedefleyen ve bu konuda ciddi

adımlar atmış olan bir örneğe göz atmak turizmin yerel kalkınmaya ihtiyacı olan bölgeler için ne kadar faydalı bir araç olabileceğini görmek adına yararlı olabilir.

Turizmle Kalkınma: Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi Örneği

Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi (DATUR), UNDP, Kültür ve Turizm Bakanlığı işbirliği ve Anadolu Efes'in maddi desteğiyle 2007 yılında yürütülmeye başlanan bir bölgesel kalkınma projesidir (DATUR, 2013). Projede, sivil toplum, devlet ve özel sektörün bir araya geldiği gözlemlenmektedir. Projenin temel amacı "çevre ve kültürün korunması ve sürdürülebilir insani kalkınma anlayışı ile Çoruh Havzası'nı alternatif turizmin önde gelen varış alanlarından biri haline getirmek ve istihdam ve gelir düzeyi artışı ile bölge insanının hayat şartlarını yükseltmektir" (ibid.).

DATUR dönem raporlarına bakıldığında yerel kalkınma odaklı kültür turizmi ve ekoturizm stratejilerinin nasıl başarıya ulaşabildiği görülebilmektedir. 31 Ocak 2012 tarihinde Ankara'da sunulan raporlarda öncelikle bölgenin turizm potansiyeli ve envanteri çıkartıldığı belirtilmiştir (DATUR, 2012). Öncelikle doğal ve kültürel varlıkların tanıtımı yapılmış, 160 kişiye turizm eğitimleri verilmiş ve katılımcılar sertifikalandırılmış ve turizm girişimcilerine hibeler sağlanmıştır (ibid.). 2007-2009 yılları arasını kapsayan bu ilk dönemde bölgede gerçek bir turizm hareketi görülmeye başlanmış, talebe cevap verebilecek pansiyon ve rehber sayısına ulaşılmış ve bunun sonucunda yerel halka 400.000 TL'lik bir gelir katkısı sağlandığı ortaya çıkmıştır (ibid.). 2010-2011 yılları arasındaki ikinci dönemde ise kadın ve gençlerin istihdamı sağlanmış, pansiyonculuk eğitimleri verilmiş ve bölgede konaklama imkanları geliştirilmiş, turizm ürünleri geliştirebilmek adına seramik atölyesi kurulup eğitimler verilmiş ve akabinde üretim başlamış, "gastronomi ve yerel mutfak" festivali düzenlenmeye başlamış, trekking, rafting ve dağ bisikleti rotaları oluşturulmuş, yerel festivallere destek verilmiş ve tanıtımı yapılmıştır (ibid.). Sonuç olarak ikinci dönem sonunda yerel halka toplam 1 milyon TL'lik bir gelirin sağlandığı ölçülmüştür (ibid.)

DATUR örneği, alternatif turizm türlerinin yerel kalkınma adına nasıl faydalı olabileceğinin bir göstergesi niteliğindedir. Ortaya konulan veriler doğru seçilmiş turizm uygulamalarıyla birlikte yerel kalkınmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Doğal bir sonuç olarak ekonomik kalkınmayla birlikte kültürel farkındalığın da sağlandığı gözlemlenmiştir.

İstanbul Tarihi Yarımada'yla Çoruh Havzası'nı karşılaştırmak iki bölgenin sahip olduğu değişkenler göz önüne alındığında isabetli gözükmebilir ancak iki alanın ortak özelliği olarak yerel kalkınma ihtiyacı gösterilebilir. İstanbul Tarihi Yarımada için oluşturulabilecek turizmle kalkınma stratejilerinin çok daha farklı ve detaylı değişkenler dikkate alınarak hazırlanma zorunluluğu malumdur ancak bu yönde projeler hazırlamak olanaksız değildir. Hatta, Alan'ın ilçe belediye raporlarında pek çok kez çöküntü bölgesi ilan edildiği göz önüne alınırsa kültür ve turizm odaklı sosyal projelere ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı, bölgenin “gerçek” sorunlarına yeteri kadar değinmemekle de eleştirilebilir. Örneğin, tezin önceki bölümlerinde belirtildiği üzere Tarihi Yarımada'nın bazı bölgeleri sosyoekonomik açıdan çöküntü bölgesi olarak nitelendirilmektedir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'ndan bu tip sorunların giderilmesi amacıyla daha çok proje üretmesi beklenebilirdi. Yönetim planında “Koruma, Planlama ve Yaşam Kalitesi” başlığı altında; “Alanda yaşayanların gereksinimlerinin yeterince karşılanamaması, koruma/kullanma dengesinin kurulamaması ve alanda çevre sorunlarının varlığı” (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011, s.132) gibi sorunlar tespit edilmiş olsa da bu eksiklikleri gidermek adına detaylı projeler üretilmemiş ve bu sorunlar “Tarihi Yarımada Yaşam Kalitesini Yükseltme Projesi” adı altında yüzeysel bir şekilde işlenmiştir. Öte yandan, yönetim planında “yerel halkın kalkınmasında turizmin sağladığı olanakların geliştirilmesi” (ibid., s.159) hedeflenirken, kültür turizminin bu yönde sağlayabileceği potansiyel katkılardan yeteri kadar bahsedilmemektedir. Faruk Pekin de bu açıdan yönetim planını eleştiren isimler arasındadır. Pekin, kültür turizminin faydalarının Alan'da yaşayan insanlara çok iyi anlatılması

gerektiğini zaten bu sayede kültürel mirasın sahiplenmesinin doğal bir sonuç olacağını belirtmektedir (Kişisel görüşme, Şubat 2013). Bu doğrultuda kültür turizmi uygulamaları için temin edilecek bir bütçenin kısa sürede masrafını karşılayıp daha sonra ayrılan bütçenin üstünde bir geri dönüş yapabileceği yönetim planında uzmanlar tarafından ortaya konulabilirdi (ibid.). Bu açılardan yönetim planının bölgenin gerçek sorunlarına ve ihtiyaçlarına yeteri kadar değinmemesi ve Alan'ın potansiyellerini değerlendirememesi problemi ortaya çıkmaktadır.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda yeteri kadar değinilmeyen bir başka konu da STK'ların projelere dahil edilmesi konusu olarak tespit edilmektedir. İclal Dinçer'e göre STK'lar Tarihi Yarımada projelerine dahil "ediliyor gibi" gösterilmektedirler (kişisel görüşme, Aralık 2012). "Tarihi Kentler Vakfı, Kentler Birliği, ÇEKÜL,TEMA, TURING, TAÇ Vakfı, Arkeologlar Derneği, Ulusal Ahşap Birliği, Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, İnsan Yerleşmeleri Derneği, KUMİD, İKSV, Tarih Vakfı, Bilim Sanat Vakfı, Özel Müzeler, TOBB, ITO, ISO gibi kurumlar gerek maddi kaynak gerekse de bilinç oluşturma açısından sürece dahil edilebilecek kurumlar" (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011, s. 357) olarak belirtilmişlerdir fakat bu STK'ların ve özel kurumların projelerin hangi aşamasında ve nasıl rol alacakları konusuna netlik kazandırılmamış gözükmektedir. Kısaca, yönetim planında STK'ların sürdürülebilir bir şekilde plan kararlarını hayata geçirmek bağlamında rollerinin neler olduğu meselesi yeterince geliştirilmemiştir.

Tarihi Yarımada İstanbul'un en önemli turizm merkezi olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla Tarihi Yarımada üzerine yapılan çalışmalarda turizm endüstrisinin büyük yer tutması beklenmektedir. Zira Tarihi Yarımada ülkenin en önemli çekim merkezlerindedir (Fatih Belediyesi, 2009). Ancak Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda turizm konusunun yoğunlukla "Ziyaretçi Yönetimi" başlığı altında incelenmesi, başlı başına bir turizm başlığının olmaması yönetim planının eleştirilebilecek yönlerinden bir diğeridir. "Tarihi Yarımada Turizm Faaliyetlerinin Planlanması, İzlenmesi ve Ziyaretçi Yönetiminin Etkinleştirilmesi Projesi" kapsamında "Tarihi Yarımada Turizm Planı" oluşturmak hedeflenmiştir (Tarihi Yarımada Yönetim Planı, 2011, s.268) ancak konuyla ilgili detaylı bir bilgi veya bu projenin nasıl hayata geçirileceği hakkında detaylı bir açıklama bulunmamaktadır. Halbuki yarımadanın sahip olduğu turizm potansiyeli bölgenin kalkınmasına doğrudan etki edebilecek niteliktedir. Dolayısıyla yönetim planında "turizm" konusunun ayrı bir başlık altında ele alınması, doğrudan turizm projelerinin üretilmesi daha isabetli olarak nitelendirilebilir.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın içeriğiyle alakalı sorunlardan sonra planın genel sorunlarıyla alakalı değerlendirmelerde de bulunmak gerekmektedir. Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda görülen bu sorunlar Türkiye'de yönetim planlarının temel sorunları olarak da görülebilir:

- “– Yönetim Planı konusunun uygulama alanında ülkemiz için çok yeni ve henüz alışılmamış ve benimsenmemiş bir konu olması
- İlgili yasal çerçevenin ve uygulama yönetmeliğinin yetki ve sorumluluklar yönünden yeterince açıklayıcı ve yönlendirici olmayışı

- Yönetim Planı'nın mevcut planlama sistemi içindeki yerininin bağlayıcılığının yeterli nitelikte tanımlanmamış olması
- Yönetim planı organizasyon yapısı içinde Alan Başkanlığı'nın özerk bir kuruluş olarak yeterince etkin olmaması
- Planın hazırlık ve uygulama aşamasında ilgili yönetim birimleri arasında ve içinde yaşanan eşgüdüm eksikliği
- İlgili taraflarca alan yönetimi ve yönetim planı yapım ve uygulama sürecinin yeterince özümsememesi ve çoğunlukla kapsam ve içerik yönünden fiziki planlarla ve koruma amaçlı imar planları ile karıştırılması
- İlgili yöneticilerin alan yönetimi ve yönetim planı yaklaşımını sorumlu oldukları planlama ve koruma uygulamaları için gerekli bir araç olarak görmemeleri ve konu ile ilgili uzmanlardan yeterince açıklayıcı ve yönlendirici destek almamaları
- Konunun kurumsal düzeydeki gelişimi için yeterli çabanın gösterilmemesi, konu ile ilgili toplantılara ilgili tarafların ilgisiz kalması” (Gülersoy, 2012, s.103).

Nuran Zeren Gülersoy'un Türkiye'deki yönetim planları ile ilgili yaptığı bu çıkarımlar Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın da yönetim problemlerinin özeti niteliğini taşımaktadır. Tarihi Yarımada Yönetim Planı eşgüdüm ve koordinasyon konularında büyük zaaf lar barındırmaktadır. Ayrıca yönetim planı projeleri Eşgüdüm Denetleme Kurulu tarafından onaylanmış olsa da ortada projeleri uygulayacak bir kurum bulunmamaktadır (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık

2012). Yine İclal Dinçer'in aktardığına göre projeleri uygulama probleminin aşılması için planı belediye meclislerinden geçirmek gibi bir ara çözüm bulunmuştur ve böylece yönetim planı İBB'den ve dört ilçe belediyesinden (Fatih Belediyesi, Eyüp Belediyesi, Bayrampaşa Belediyesi, Zeytinburnu Belediyesi) onaylanmıştır (ibid.). Ancak bu yöntem pek sağlıklı bulunmamaktadır çünkü belediyeler yönetim planı projelerini yıllık programlarına koymadıkları takdirde projeler ortada kalmaktadır (ibid.). Buradan da anlaşılacağı üzere yönetim planının herhangi bir yaptırım gücü ve bu yönde gerekli bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. İhsan Sarı da Alan Yönetim Planı'nın uygulanabilirlik sorununun temel nedeni olarak hukuki altyapı eksikliğini işaret etmektedir (Kişisel görüşme, Mart 2013). Kanun koyucular tarafından giderilmesi gereken bu problemin yanısıra Alan Başkanlığı'nın İBB'nin yönetim zincirine dahil edilmesi Sarı tarafından önem verilen bir başka husustur (ibid.).

Ayrıca projelerin hayata geçmesini güçleştiren bir diğer önemli faktör de finansman sorunu ve bütçe eksikliğidir. Yönetim planı yasaya girdiği zaman "Alan Yönetimi" kavramının kendine ait özerk bir bütçesi ve özerk bir yönetim biçimi bulunmamaktadır (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012). Böyle bir bütçenin olmaması beraberinde kurumlara bağıllığı getirmektedir (ibid.). Ancak kurumları bağlayıcı hiçbir yasal düzenlemenin de olmaması yönetim planının uygulanamaması sonucunu doğurmaktadır. Bu yasal boşluk ve planı hayata geçirmedeki sıkıntılar, Galatasaray Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Başkanı Yüksel Dinçer'in 20.04.2012 tarihinde düzenlenen "Türkiye'de Kültürel Mirasta Alan Yönetimi ve Özelleştirme" konulu panelde belirttiği "yönetim planları UNESCO evrakı

yükümlülüğü için şeklen hazırlanıyor” savını akıllara getirmektedir. Bu savı destekleyen isimlerden bir diğeri de Faruk Pekin’dir. Pekin de yönetim planının UNESCO’nun Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi’ne girme riskini savuşturmak için hazırlandığını düşünmektedir (Kişisel görüşme, Şubat 2013). Öte yandan İhsan Sarı ise bu iddialara katılmayarak yönetim planının UNESCO tehditini geçiştirmek için yapılmadığını, bürokratlardan büyük destek alındığını ve uzman isimlerden oluşan Danışma Kurulu’nun plan için çok emek sarfettiğinin altını çizmektedir (Kişisel görüşme, Mart 2013). Ancak tüm çabalara rağmen yönetim planının eksikleri olabileceğini söyleyen İhsan Sarı bu kadar farklı parametrelerin bulunduğu bir coğrafya için hazırlanan bir yönetim planının eksikleri olmasının normal olduğunu ve önemli olan noktanın bu eksiklerin irdelenip geri besleme yapmak olduğunu ifade etmektedir (ibid.).

Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nın hazırlanmasından şimdiye kadar geçen süre zarfında hiçbir projenin yapılmaması “UNESCO tehditini geçiştirme” savını doğrular niteliktedir. Bilindiği üzere 2011 yılının Aralık ayında onaylanan projenin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen henüz hiçbir proje gerçekleşmemiştir (İclal Dinçer, kişisel görüşme, Aralık 2012). Hatta bir sonraki senenin (2013) projelerinin yapılması için ayrılması gereken bütçe kamu kuruluşları tarafından ayrılmamıştır ve Alan Başkanlığı da bu yönde bir bütçenin oluşturulduğunu duyurmamıştır (ibid.). Ayrıca henüz hiçbir geri bildirim çalışması başlatılmadığı da gözlemlenmektedir.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı projelerinden henüz hiçbiri uygulamaya geçmemiştir fakat bölge hakkında yetki sahibi yerel yönetimlerin bölge kültürel mirasını etkileyen yenileme projeleri mevcuttur. Tarihi Yarımada kültür mirası ve

kültür turizmi üzerine çıkarımlarda bulunabilmek adına bu projelerde neler yapıldığını da incelemek gerekmektedir. “Tarihi kentsel alanlardaki fiziksel koşulların düzeltilmesi, eski yapıların sağlıklılaştırılması bu alanları orta-üst ve üst gelir grupları için cazip hale getirmiş ve bu alanlardaki ekonomik dengelerin değişmesine neden olmuştur. Sahip oldukları mimari karakteristik tarihi alanları daha da cazip kılmış, gayrimenkul fiyatları artmış ve kiralar yükselmiştir. Bunun sonucunda kimi zaman mevcut işlevler yerlerini yenilerine bırakmış, kimi zaman işlev aynı kalsa bile kullanıcılar değişmiştir” (Aksoy&Enlil, 2012, s.5). Bu alıntı şimdiye kadar Tarihi Yarımada sınırları içerisinde yapılmaya çalışılan “yenileme çalışmaları”nın durumunu özetler niteliktedir. Fatih Belediyesi kontrolünde gerçekleşen Sulukule, Fener-Balat-Ayvansaray gibi yenileme alanlarında çoğunlukla soylulaştırma ve bölge halkını yerinden etme gibi hatalara düşüldüğü görülmektedir. Bu durum aslında yerel yönetimlerin “yenileme” kavramı ile yerel kalkınmadan ziyade bir köklü dönüşüm harekete geçirdiklerini göstermektedir. Çünkü belediyelerce yapılan bu çalışmalar kentsel sit alanı ilan edilmiş bölgelerin gerçek karakterlerini değiştirip, bölgeden gerçek sahiplerin ayrılmasının önüne geçmeyerek, alanı İclal Dinçer’in deyişiyle “pırıl pırıl” sunmak, hedefinde görülmektedirler. Bu tür bir bakış açısı kültür turizmi açısından da uluslararası normlar bakımından sorunlu gözükmektedir.

Ayrıca gerçekleştirilmeye çalışan yenileme çalışmalarında kültürel mirasa fiziksel zararlar verildiği de gözlemlenmektedir. Örneğin, Sulukule’de birçok tarihi yapı yıkılıp yerine yenisinin yapılması yolu seçilmiştir. Fener-Balat Yenileme Projesi’nde de birçok tescilli binanın yıkımı öngörülmektedir. Başka bir deyişle; “ Son 10 yılın dönüşüm projeleri kent dokusuna ciddi zararlar

vermektedir” (Pekin, 2011, s. 192). Kentsel dönüşüm projelerinin yanısıra restorasyon projelerinin de layıkıyla yapılmadığı (ibid.) ve tarihi eserlerin özgünlüğün zarar gördüğü konusunda eleştiriler de bulunmaktadır.

UNESCO Dünya Mirası listesinde bulunmak kültürel miras alanları için önemli bir prestij olarak görülmektedir. Bu listeye dahil olmak kültürel miras alanlarının daha çok kültür turistine tanıtılması anlamını taşıması sebebiyle de merkezi ve yerel yönetimler tarafından oldukça önemsenmektedir. Fakat Tarihi Yarımada'nın 2005'ten bu yana Tehlike Altındaki Dünya Miras Listesi'ne alınmasının gündemde olması (Dinçer ve diğ., 2011, s.18) bölge üzerinde eksik veya yanlış uygulamaların olduğunun göstergesi niteliğindedir. Tarihi Yarımada kültürel miras alanlarının tehlike altında görülmesinin sebepleri; kentsel koruma planı veya alan yönetim planı eksikliği, tarihi dokudaki kayıplar, arkeolojik katmanlar üzerine inşa edilen metro sisteminin yaratacağı zararlar (ibid.) ve Haliç Metro Geçiş Köprüsü'nün tarihi silüeti bozması olarak sıralanabilir. Örneğin, Haliç Metro Geçiş Köprüsü projesi üzerinde halen tartışmaların devam ettiği bir konudur. İBB Miras Komitesi köprü pylon boylarının 65 metreden 47 metreye düşürülmesini mühendislik harikası olarak tanıyıp UNESCO onayının alındığını belirtmektedir. İBB Miras Komitesine göre Tarihi Yarımada'nın artık tehlike altındaki miras alanları arasına alınma riski kalmamıştır (2012). Ancak UNESCO Dünya Miras Komitesi'nin 24 Haziran- 6 Temmuz 2012 tarihleri arasında Saint Petersburg'da gerçekleştirdiği 36. toplantısının raporunda Haliç Köprüsü'yle ilgili hala çekincelerin sürdüğü ve inşaatın ilerlemiş olduğu ve geri dönüşün zor olduğu sebeplerinden ötürü UNESCO'nun üzüntü duyduğu belirtilmektedir. UNESCO'nun bir başka eleştirisi de 2008 tarihli Dünya Miras Komitesi Heyet

Raporu'nda Őu Őekilde tanımlanmıŐtır: "İstanbul BűyűkŐehir Belediyesi'ne ait bir Őirketin (KIPTAŐ) 18 Kasım 2007 tarihinde Sűleymaniye'de dokuz adet tarihi evi yasalara aykırı olarak yıktırması, Fatih Belediyesi'nin Zeyrek'te dűrt adet tarihi evi yıktırması ve yine Fatih Belediyesi'nin geleneksel uŐraŐları műzisyenlik olan Roman azınlıŐını, kűklerinin topraŐı olan Sulukule'den çıkararak bűlgeyi soylulaŐtırma giriŐimi..." (UNESCO, 2008). GűrűldűĐű űzere bűlgede gerçekleŐtirilen yenileme çalıŐmaları uluslararası evrensel deĐerler bakımından sorunlu gűzűkmektedir.

Tűm bu sorunlar, Tarihi Yarımada űzerinde sűz sahibi kurumların ve űzellikle yerel yűnetimlerin kűltűrel miras ve kűltűr turizmi algılarının yanlıŐlıŐını iŐaret etmektedir. ÇoĐunlukla kűltűrel mirasın araçsal olarak ele alınması sűz konusudur. Kűltűr turizmi konusunda da çoĐunlukla kitlesel turizmi űn plana çıkaran kâr odaklı yaklaŐımlar gűze çarpmaktadır. Koruma-kullanma dengesi sıklıkla gűzardı edilmektedir. Kısaca, yerel yűnetimler kűltűrel mirası korumanın űnemini ve kűltűr turizminin gerekliliŐini ifade etseler de bu konulardaki uluslararası kriterlere uymayan uygulamalarda bulunmaktadırlar. Yerel yűnetimlerin kűltűr turizmine salt olarak turizmciler gűzlgűnden bakması kűltűr turizminin de yanlıŐ algılanmıŐ olduĐunu gűstermektedir. Yine de yakın zamana kadar belediyeciler için çok uzak bir kavram olan kűltűr turizminin daha sık gűndeme gelmesi olumlu bir geliŐme olarak nitelendirilebilir.

Sonuç olarak, Tarihi Yarımada Yűnetim Planı içerisindeki eksik noktalara raĐmen en azından Tarihi Yarımada için űnemli ilkeler ortaya koyması itibariyle

değer verilmesi gereken bir plandır. Ayrıca, Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve İstanbul Turizm Ana Planı'nın bölge için kültür eksenli turizm stratejilerini işaret etmeleri de dikkate değerdir. Ancak üstünde durulması gereken iki kritik nokta vardır. Bu noktalardan birincisi yerel yönetimlerin ve karar alıcıların kültür turizmi perspektifindeki eksik ve yanlışlardır. Öncelikli olarak belirtilmesi gereken en önemli eksiklik sosyal projeler üzerinde yeteri kadar durulmamasıdır. Yerel kalkınmaya yönelik projelerin yönetim planında yeteri kadar yer almaması, yer aldığı yerlerde de “temenni” niteliğinde olmaları ve geçiştirilmeleri yerel yönetici ve karar alıcıların bu gibi projeleri önemsemedikleri şeklinde yorumlanabilir. Doğal olarak, halkı yerinden etmeme ve halkı kalkındırma gibi önemli ilkelerin benimsenmediği plan ve projelerin yanlış kültür turizmi perspektifine sahip oldukları çıkarımı yapılabilir. Dünyanın birçok yerinde yerel halkı turizm stratejilerine dahil edip halka rağmen değil halkla beraber kalkınma projeleri örnekleri olmasına rağmen bu konu üzerinde yeteri kadar durulmaması ve bunun yerine halkı yerinden eden, tarihi dokuyu bozan ve bu bölgeleri ekonomik kazanç odağına hapseden yaklaşımların gözden geçirilmesi ve değiştirilmesi gerekli görülmektedir. İkinci olarak, planların büyük bir uygulama ve hayata geçirme sorunları göze çarpmaktadır. Bu konunun üzerinde ivedilikle durulması ve tezin önceki bölümlerinde uzmanların da belirttiği gibi hukuki boşlukların giderilmesi ve plan kararlarının yerel yönetimlerin gündemine alınmasının sağlanması gerekmektedir. Aksi takdirde, Tarihi Yarımada üzerine hazırlanan başta Alan Yönetim Planı olmak üzere bütün plan ve projelerin UNESCO'nun uyarılarını savuşturmak için yapıldığı yönündeki eleştiriler giderek haklılık paylarını arttıracaklardır. Tüm bu sorunlara rağmen gerekli geri

beslemelerin yapıldığı ve yapısal sorunların üzerine gidildiği takdirde hazırlanan Tarihi Yarımada Yönetim Planı ve hazırlanmakta olan İstanbul Turizm Ana Planı bölgedeki kültür turizmi stratejileri için olumlu başlangıç noktaları olarak görülebilir. Henüz Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın onaylanmasının üzerinden 1 yıl geçmiştir ve dolayısıyla yönetim planı ve kültür turizmi ekseninde çok fazla akademik çalışma bulunmamaktadır. Gelecek çalışmalarda, Tarihi Yarımada için kültür turizmi stratejilerini uygun gören bu planların kültür turizmi perspektifi, uygulanabilirliği ve yönetim sorunsalı üzerinde durmak faydalı olacaktır.

Kaynakça

Aksoy, A. (2007, 24 Haziran). Kentsel Dönüşüm ve Orta Sınıf. Radikal, Erişim Tarihi: 19.12.2012
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=875100&CategoryID=42>

Aksoy, A. (2008, 20 Temmuz). Sulukule'yi Sosyal Politikalar Alanı İlan Edelim. Radikal, Erişim Tarihi: 19.12.2012
<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=889327&CategoryID=42>

Aksoy, A. , Enlil, Z. (2011). *Kültür Ekonomisi Envanteri İstanbul 2010*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Aksoy, A. , Enlil Z. (2012). Kültürel Miras Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar. Aksoy, A. , Ünsal D. (Ed.), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (s.3-28), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

Alan Başkanlığı, İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Hazırlık Süreci. Erişim Tarihi: 10.09.2012
http://www.alanbaskanligi.gov.tr/ty_yonetim_plan%C4%B1n%C4%B1n_sureci.html

BİMTAŞ (2012). Şehircilik ve Planlama Hizmetleri. Erişim Tarihi: 21.11.2012
http://www.bimtas.com.tr/sehircilik_planlama_hizmetleri/1_6_13.html

BİMTAŞ. YTÜ (2012). İstanbul Turizm Ana Planı Arama Konferansı/2 Konferans Raporu

Dağlar, A. (2012, 13 Haziran). Sulukule Projesi İptal. Hürriyet. Erişim Tarihi: 19.12.2012

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=20748277>

Dinçer, İ. , Enlil, Z. , Evren, Y. , Som Kozaman, S. (2011). *İstanbul'un Tarihi ve Doğal Miras Değerleri: Potansiyeller, Riskler ve Koruma Sorunları*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

DATUR (2012). Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi Final Sunumu. Erişim Tarihi: 23.02.2013, http://www.datur.com/wp-content/uploads/2012/09/DATUR_2011_final_sunum.pdf

DATUR (2013). Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi. Erişim Tarihi: 23.02.2013, <http://www.datur.com/tr/>

“Dünyada Yeni Yapılan Çarşılar Bizi Örnek Alıyor” (2011, 25 Şubat). Tarihi İstanbul Yapıları, Erişim Tarihi: 20.12.2012, <http://www.tarihiistanbuluyapilari.com/2011/02/25/hamit-calisir-kapalicarsi-derneği-baskani-hasan-firat-%E2%80%9Cdunyada-yeni-yapilan-carsilar-bizi-ornek-aliyor%E2%80%9D/>

Enlil, Z. , Dinçer, İ. , Evren, Y. , Seçkin, E. (2011). *İstanbul'da Kültür Turizmi İçin Yenilikçi Stratejiler*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Erbil, Ö. (2012, 18 Kasım). Tarihi Yarımada İçin Bilimsel Yönetim, Radikal

Erişim Tarihi: 03.12.2012

<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1108272&CategoryID=97>

Europa Nostra (2006). “The Malta Declaration on Cultural Tourism: Its Encouragement and Control”. Erişim Tarihi: 27.06.2012
http://www.europanostra.org/UPLOADS/FILS/Malta_declaration_Cultural_Tourism.pdf

Fatih Belediyesi (2009). *2010-2014 Stratejik Planı*. Erişim Tarihi: 15.11.2012
<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=529&cid=1299>

Gülersoy Zeren, N. (2012). Dünyada ve Türkiye’de Alan Yönetimi Tanımı ve Örnekleri. Aksoy A., Ünsal D. (Ed.), *Kültürel Miras Yönetimi* içinde (s.93-122). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını

ICOMOS (1999). “International Cultural Tourism Charter” . Erişim Tarihi: 27.06.2012
<http://www.icomos.org/tourism/charter.html>

Ioan-Franc, V. , Iştoc, E.M. (2007). Cultural Tourism and Sustainable Development. *Romanian Journal of Economic Forecasting, 2007 (1)*. Erişim Tarihi: 25.11.2012
http://www.ipe.ro/rjef/rjef1_07/rjef1_07_7.pdf

Irmak, E. (2011). Kültür Turizminin Doğal Çevre ve Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri: Eminönü Örneği. Ünsal, D. (Der.), *Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllık 2011* içinde (s. 78-87). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

İBB (2006a). “Çevre Düzeni Planının Tanımı”. Erişim Tarihi: 01.03.2013,
<http://www.ibb.gov.tr/en-US/Organization/Birimler/SehirPlanlamaMd/Documents/cevre.htm>

İBB (2006b). “İstanbul Çevre Düzeni Planı Açıklandı”. Erişim Tarihi: 01.03.2013, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=12887#.UWQ42cpi2j5>

İBB (2009a). 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Raporu, Şehir Planlama Müdürlüğü, İstanbul

İBB (2009b). 1/100.000 Ölçekli İstanbul İl Çevre Düzeni Planı Sunumu, Şehir Planlama Müdürlüğü, Erişim Tarihi: 04.02.2013, <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Birimler/SehirPlanlamaMd/Documents/100.000%20%C3%96l%20%C3%A7ekli%20%C3%87evre%20D%20%C3%BCzeni%20Plan%C4%B1%20Sunum%20TR.pdf>

İBB (2012). Tarihi Yarımada'nın Geleceği Koruma Altında. Erişim Tarihi: 20.10.2012 <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/Pages/Haber.aspx?NewsID=19910>

İBB (2013). Yönetim Şeması. Erişim Tarihi: 25.01.2013. <http://www.ibb.gov.tr/tr-TR/kurumsal/Pages/YonetimSemasi.aspx>

ILO (2011). Poverty Reduction Through Tourism. Erişim Tarihi 29.03.2013 http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---sector/documents/publication/wcms_159257.pdf

İMP (2006). “Turizm Sentezi Raporu”

İnce, E. (2012, 10 Ekim). Fener İçin Acil Kamulaştırma. Radikal, Erişim Tarihi: 19.12.2012 <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1103506&CategoryID=77>

İstanbul Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2012). *Turizm İstatistikleri(Ocak-Ekim 2012)* Erişim Tarihi: 20.11.2012
<http://www.istanbulkulturturizm.gov.tr/belge/1-98272/istanbul-turizm-istatistikleri---2012.html>

İstanbul Miras Komitesi (2012). İstanbul Kazandı. Erişim Tarihi: 20.12.2012
<http://www.istanbulmiraskomitesi.com/component/content/article/35-ibb/97-istanbul-kazandi.html>

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı (2011). Erişim Tarihi: 05.03.2012,
http://www.alanbakanligi.gov.tr/files/Y%C3%B6netim%20Plan%C4%B1_24%C5%9Fubat2012_k.pdf

İstanbul Tarihi Yarımada Yönetim Planı Çalışması Bilgilendirme Broşürü (2010). BİMTAŞ

“İstanbul Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi’ne Alınmayacak” (2010, 10 Temmuz). Habertürk. Erişim Tarihi: 05.09.2012
<http://www.haberturk.com/yasam/haber/531178-istanbul-tehlike-altindaki-dunya-mirasi-listesine-alinmayacak>

“Kapalıçarşı Restorasyon Projesi İçin Düğmeye Basıldı” (2012, 25 Mayıs). Milliyet. Erişim Tarihi: 20.12.2012
<http://blog.milliyet.com.tr/kapalicarsi-restorasyon-projesi-icin-dugmeye-basildi/Blog/?BlogNo=364335>

Pedersen, A. (2002). *Managing Tourism at World Heritage Sites: a Practical Manual for World Heritage Site Managers*. Erişim Tarihi: 13.06.2012
<http://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-113-2.pdf>

Pekin, F. (2011). *Çözüm: Kültür Turizmi*, İstanbul: İletişim Yayınları

Pulhan, G. (2009). Yeni Kültür Politikaları Açısından Kültürel Miras. Ada S. , İnce A. (Der.), *Türkiye 'de Kültür Politikalarına Giriş* içinde (s. 129-149). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Richards, G. (Ed.), (1996). *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford: CAB

Ringbeck, B. (2008). *Management Plans for World Heritage Sites: A Practical Guide*. Erişim Tarihi: 21.10.2012
http://www.unesco.de/fileadmin/medien/Dokumente/Bibliothek/Management_Plan_for_World_Heritage_Sites.pdf

Robinson, M. , Picard, D. (2006). *Tourism, Culture and Sustainable Development*. Erişim Tarihi: 13.06.2012
<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001475/147578e.pdf>

Smith, M.K. , (2003). *Issues in Cultural Tourism Studies*. London: Routledge

“Sultanahmet’in Yoğunluğu 2-3 Katına Çıkacak”. (2011, 7 Ocak). Turizmde Bu Sabah. Erişim Tarihi: 20.12.2012,
<http://www.turizmdebusabah.com/haberler/mustafa-demir-marmaray-bitince-yogunluk-artacak-55822.html>

Şen, A. , (2012). “Turizmde İlk Yarı Karnesi Verildi: İstanbul’dan İyi Bir Haber”. *TÜRSAB*. 326 (14-18)

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Dünya Miras Listesi’ne Alınma Kriterleri*. Erişim Tarihi: 25.10.2012

<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44439/dunya-miras-listesine-alinma-kriterleri.html>

T.C Dışişleri Bakanlığı. *Türkiye’nin Taraf Olduğu Çok Taraflı Sözleşmeler*. Erişim Tarihi: 25.10.2012

http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-taraf-oldugu-cok-taraflı-kulturel-sozlesmeler.tr.mfa

Thorne, S. (2012a, 23 Ekim). Place-based Cultural Tourism: A New Planning Paradigm. Erişim Tarihi: 20.11.2012

<http://economicdevelopment.org/2012/10/place-based-cultural-tourism-a-new-planning-paradigm/>

Thorne, S. (2012b, 9 Kasım). Canada’s Cultural Tourism Economy: \$8 Billion and Counting. Erişim Tarihi: 20.11.2012

<http://economicdevelopment.org/2012/11/canadas-cultural-tourism-economy-8-billion-and-counting/>

TMMOB (2007). *Korumada Yeni Tanımlar, Yeni Kavramlar: Alan Yönetimi*. Ankara: Matsa

Turgut, S. , Özden, P. (2005). Sürdürülebilir ve Turizm Eksenli Bir Kentsel Dönüşüm Hedefine Doğru: Eminönü Tarihi Kent Merkezi.

Planlama 2005(1) Erişim Tarihi: 30.11.2012

http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/a75910166da03ff_ek.pdf

TÜİK (2012). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları: 2011*. Erişim Tarihi: 22.11.2012

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10736>

TÜİK (2011). *İstatistiklerle Kadın*. Erişim Tarihi: 25.11.2012

http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=238

UNDP (2011). *Tourism and Poverty Reduction Strategies in the Integrated Framework for Least Developed Countries*. Erişim Tarihi: 23.03.2013

http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/undp_discussion_paper_tourism_and_poverty_reduction_strategies_in_the_integrated_framework_for_least_developed_countries.pdf

UNESCO. *Historic Areas of İstanbul*. Erişim Tarihi: 03.05.2012

<http://whc.unesco.org/en/list/356>

UNESCO (2008). UNESCO Dünya Miras Merkezi/ICOMOS Ortak

Heyeti İnceleme Raporu 8-13 Mayıs 2008.

UNESCO (2012). *Convention Concerning the Protection of The World Cultural and Natural Heritage (36. Session)*. Erişim Tarihi: 18.12.2012

<http://whc.unesco.org/en/decisions/4750>

UNWTO, (2004, Haziran). *Technical Seminar on Cultural Tourism and Poverty Alleviation*. Cambodia, Erişim Tarihi: 22.09.2012

<http://pub.unwto.org/WebRoot/Store/Shops/Infoshop/Products/1391/1391-1.pdf>

UNWTO, (2006). *A Report on The International Conference on “Cultural Tourism and Local Communities”*. Erişim Tarihi: 20.10.2012

http://www.sete.gr/files/Media/Ebook/2006/110303_Cultural%20Tourism%20and%20Local%20Communities.pdf

UNWTO. (2012). *Tourism Development Master Plans and Strategic Development Plans*. Erişim Tarihi: 08.12.2012
<http://cooperation.unwto.org/en/technical-product/tourism-development-master-plans-and-strategic-development-plans>

Uygur Meydan, S. , Baykan, E. (2007). Kltr Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar zerindeki Etkileri, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi 2007 (2)*. Erişim Tarihi: 27.11.2012
<http://www.ttefdergi.gazi.edu.tr/makaleler/2007/Sayi2/30-49.pdf>

Vardar, N. (2012, 29 Ağustos). İki Ayda Kamu Yararı Nasıl Sağlandı?. Erişim Tarihi:19.12.2012 <http://bianet.org/bianet/kent/140556-iki-ayda-kamu-yarari-nasil-saglandi>

Whyte, B. , Hood, T. , White, B. P. (ed.). (2012) *Cultural and Heritage Tourism: A Handbook for Community Champions*, Erişim Tarihi: 19.11.2012
<http://torc.linkbc.ca/torc/downs1/Cultural%20&%20Heritage%20Tourism.pdf>

World Travel & Tourism Council, (2012a). *Economic Impact of Travel & Tourism 2012*. Erişim Tarihi: 21.11.2012
<http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/>

World Travel & Tourism Council, (2012b). *Economic Impact of Travel & Tourism 2012 Turkey*. Erişim Tarihi: 21.11.2012

http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/turkey2012.pdf

“Yerebatan Sarnıcı Her An ökebilir” (2010, 26 Temmuz). Milliyet.

Erişim Tarihi: 20.12.2012, <http://www.milliyet.com.tr/-yerebatan-sarnici-her-an-cokebilir-/turkiye/sondakika/26.07.2010/1268567/default.htm>